

Grey Scale #13

Part Code
ST1316

DANES
-PICTA
.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

FUNDUSZ KULTURY NARODOWEJ

(1928 — 1937)

ZARYS DZIAŁALNOŚCI

WARSZAWA 1937

WYDAWNICTWO FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ

FUNDUSZ KULTURY NARODOWEJ
(1928 — 1937)

ZARYS DZIAŁALNOŚCI

WARSZAWA 1937
WYDAWNICTWO FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ

FUNDUSZ KULTURY NARODOWEJ

(1928 — 1937)

ZARYS DZIAŁALNOŚCI

SPIS RZECZY

WSTĘP	5
OWOŚĆ OGÓLNE O KAMPAKACH I SPÓWACH DZIAŁANIA FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ	7
I. DZIAŁALNOŚĆ FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ W ZAKRESIE PROMIENIA NADZI	
A. Popieranie powołanych grup w latach budżetowych 1928/29 — 1936/37	11
B. Uwagi	27
C. Działalność Funduszu Kultury Narodowej w zakresie po- pięcia sztuki w roku budżetowym 1936/37	27
II. DZIAŁALNOŚĆ FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ W ZAKRESIE PROMIENIA SZUKI	
A. Popieranie powołanych grup w latach budżetowych 1928/29 — 1936/37	28
B. Uwagi ogólne	41
C. Działalność Funduszu Kultury Narodowej w zakresie po- pięcia sztuki w roku budżetowym 1936/37	49
III. INNE FORMY DZIAŁALNOŚCI FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ	51
WSTĘP	53

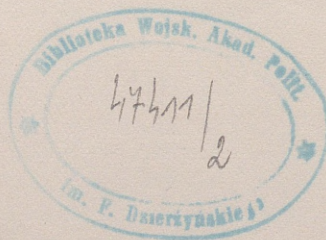
WARSZAWA 1937

WYDAWNICTWO FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ

FUNDUSZ KULTURY NARODOWEJ

(1928 — 1937)

ZARYS DZIAŁALNOŚCI

WARSZAWA 1937

 DOKŁADY
 DOKŁADY
 DOKŁADY

DRUKARNIA PAŃSTWOWA nr 90155. 22.III.37. 1 000.

SPIS RZECZY

PRZEDMOWA	5
UWAGI OGÓLNE O ZASADACH I SPOSOBACH DZIAŁANIA FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ	7
I. DZIAŁALNOŚĆ FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ W ZAKRESIE POPIERANIA NAUKI	
A. Popieranie poszczególnych grup nauk w latach budżeto- wych 1928/29—1935/36	11
B. Uwagi ogólne	27
C. Działalność Funduszu Kultury Narodowej w zakresie popie- rania nauki w roku budżetowym 1936/37	37
II. DZIAŁALNOŚĆ FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ W ZAKRESIE POPIERANIA SZTUKI	
A. Popieranie poszczególnych działów sztuki w latach budże- towych 1928/29—1935/36.	39
B. Uwagi ogólne	45
C. Działalność Funduszu Kultury Narodowej w zakresie po- pierania sztuki w roku budżetowym 1936/37	49
III. INNE FORMY DZIAŁALNOŚCI FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ	51
ZAKOŃCZENIE	53
NOTATKA O ZAŁOŻENIU FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ . . .	57

SPIS TREŚCI

5	PRZEDMOWA
7	UWAGI OGÓLNE O ZASADACH I SPOSOBACH DZIAŁAŃ FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ
	I. DZIAŁALNOŚĆ FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ W ZAKRESIE POPIERANIA NAUKI
11	A. Popieranie poszczególnych grup nauk w latach budżetowych 1928/29—1932/33
37	B. Uwagi ogólne
37	C. Działalność Funduszu Kultury Narodowej w zakresie popierania nauk w roku budżetowym 1936/37
	II. DZIAŁALNOŚĆ FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ W ZAKRESIE POPIERANIA SZTUKI
39	A. Popieranie poszczególnych dziedzin sztuki w latach budżetowych 1928/29—1932/33
43	B. Uwagi ogólne
49	C. Działalność Funduszu Kultury Narodowej w zakresie popierania sztuki w roku budżetowym 1936/37
51	III. INNE FORMY DZIAŁALNOŚCI FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ
53	ZAKOŃCZENIE
57	NOTATKA O ZAKOŃCZENIU FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ

PRZEDMOWA

Fundusz Kultury Narodowej wydał dotychczas trzy drukowane sprawozdania: w 1931 r. pierwsze, obejmujące lata budżetowe 1928/29 — 1930/31, w 1934 r. — drugie, zawierające uzupełnienia do I sprawozdania, a obejmujące prócz tego rok budżetowy 1931/32 i — w formie skróconej — rok budżetowy 1932/33; w maju 1937 r. ukazało się w druku trzecie sprawozdanie, zawierające uzupełnienia do obu sprawozdań poprzednich oraz szczegółowe sprawozdanie z lat budżetowych 1932/33 — 1934/35.

Materiał, zawarty w tych trzech sprawozdaniach, rozbity jest na poszczególne pozycje, co daje wprawdzie dokładny i drobiazgowy przegląd działalności Funduszu Kultury Narodowej, lecz utrudnia poniekąd zorientowanie się w całokształcie tej działalności i w jej liniach wytycznych, gdyż ogromna liczba szczegółów zaciemnia obraz całości.

Niniejszy zwięzły zarys 9-letniej działalności Funduszu Kultury Narodowej, obejmujący okres 8 lat (od 1. IV. 1928 r. do 31. III. 1936 r.) oraz dodatkowo ogólne dane o akcji zasiłkowej i stypendyjnej F. K. N. w roku budżetowym 1936/37 (dziewiątym z kolei), ma właśnie uzupełnić owe trzy szczegółowe sprawozdania F. K. N. i ułatwić orientację co do zasadniczych założeń i wyników dotychczasowej działalności tej instytucji.

PRZEDMOWA

Fundacja Kultury Narodowej wydała dotychczas trzy drukowane sprawozdania: w 1931 r. pierwsze, obejmujące lata budżetowe 1928/29 — 1930/31, w 1934 r. — drugie, zawierające uzupełnienia do I sprawozdania, a obejmujące także rok budżetowy 1931/32 i — w końcu skróconej — rok budżetowy 1932/33; w maju 1937 r. ukazało się w druku trzecie sprawozdanie, zawierające uzupełnienia do obu sprawozdań poprzednich oraz szczegółowe sprawozdanie z lat budżetowych 1932/33 — 1934/35.

Materiał, zawarty w tych trzech sprawozdaniach, rozłożył jest na poszczególne pozycje, co daje wprawdzie dokładny i drobiazgowy przegląd działalności Fundacji Kultury Narodowej, lecz utrudnia poniekąd korzystowanie się w całości z tej działalności i w jej różnych wytycznych, gdyż ogromna liczba szczegółów znajduje się poza zasięgiem. Niniejszy trzeci raz 9-letniej działalności Fundacji Kultury Narodowej, obejmujący okres 8 lat (od I. IV. 1928 r. do 31. III. 1936 r.) oraz budżetowo ogólnie dane o akcji kulturalnej i artystycznej F. K. N. w roku budżetowym 1935/37 (dotyczący z kolei), ma właśnie uzupełnić nie owe trzy szczegółowe sprawozdania F. K. N. i właśnie orientację co do zasadniczych założeń i wyników dotychczasowej działalności tej instytucji.

UWAGI OGÓLNE O ZASADACH I METODACH DZIAŁANIA FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ

Założony w 1928 r. z inicjatywy Marszałka Józefa Piłsudskiego*) Fundusz Kultury Narodowej ma na celu popieranie polskiej twórczości naukowej i artystycznej we wszystkich jej przejawach.

Aby to zadanie należycie móc wykonywać, Fundusz Kultury Narodowej zmuszony był sformułować zasadnicze wytyczne swej działalności, ustalić na podstawie porównawczej oceny spraw napływających pewną — niełatwą do uchwycenia — hierarchię potrzeb, które następnie należało stopniowo zaspokajać.

Zadanie było tym trudniejsze, że od pierwszej chwili istnienia Funduszu Kultury Narodowej oddane do jego dyspozycji środki materialne — aczkolwiek pozornie dość znaczne**) — nie pozostawały w odpowiednim stosunku do zaniedbań naszej kultury oraz do pilnych potrzeb, wysuwanych stale przez życie; to też od samego początku swej działalności F. K. N. mógł zaspokajać tylko pewną część potrzeb nauki i sztuki polskiej.

Wychodząc z założenia, że podstawą i motorem wszelkiej twórczej pracy w dziedzinie nauki czy sztuki jest jednostka, twórczymi obdarzona zdolnościami i znajdującą się w warunkach, które jej ten wysiłek twórczy umożliwiają i ułatwiają, Fundusz Kultury Narodowej starał się przede wszystkim przygotować do pracy twórczej jak najwięcej uzdolnionych jednostek, a tym, którzy już do prowadzenia takiej pracy są zdolni, zapewnić jak najlepsze warunki jej wykonywania.

*) Por. niżej na str. 57 „Notatkę o założeniu Funduszu Kultury Narodowej”.

**) W ciągu 8 lat (od 1.IV.1928 r. do 31.III.1936 r.) F. K. N. przyznał ogółem: na naukę 9.465.726 zł 27 gr., na sztukę — 3.917.118 zł 65 gr. Wydatki administracyjne w tym okresie wyniosły ogółem 208.653 zł 54 gr.

Z tego naczelnego założenia wyprowadzić można właściwie wszystkie formy pomocy, udzielanej przez Fundusz Kultury Narodowej.

Przyznawanie bowiem instytucjom naukowym i artystycznym zasiłków na cele badawcze czy wydawnicze, popieranie czasopism naukowych i artystycznych, pomoc w urządzaniu pracowni badawczych i artystycznych — wszystko to, ściśle mówiąc, ma na celu wytwarzanie dla jednostek jak najlepszych warunków pracy twórczej, ułatwianie ogłoszenia drukiem jej wyników, dawanie możliwości młodszym pracownikom wyrabiania się i doskonalenia w obranym kierunku pracy.

Jest to więc poniekąd pośrednia forma popierania twórczych jednostek. Formą bezpośrednią są stypendia i zasiłki, przyznawane na studia i prace naukowe lub artystyczne.

Stypendia udzielane są zasadniczo młodym ludziom. Są wśród nich rozpoczynający dopiero zawód naukowy lub artystyczny, są młodzi badacze, prowadzący w kraju lub za granicą badania samodzielne, lub też wyjeżdżający za granicę w celu zaznajomienia się z nowymi metodami badań, których w kraju poznać nie mogą. Celem stypendiów jest dostarczanie nowych kadr pracowników naukowych i artystów, mających zastąpić w przyszłości starszych, schodzących już z pola badaczy i artystów. Fakt, że stypendia przyznawane są przedstawicielom młodego pokolenia, z konieczności nie zawsze skryształizowanym ostatecznie w swych poglądach i zamiłowaniach naukowych czy artystycznych, sprawia, że udzielanie w tej formie pomocy połączone jest z pewnym ryzykiem. Nigdy prawie o jakimś najlepszym nawet młodym kandydacie do stypendium nie można powiedzieć z całą pewnością, że ziści bezwzględnie wszystkie pokładane w nim nadzieje i stanie się w przyszłości pełnowartościowym pracownikiem naukowym czy artystą. Skoro zaś normalny rozwój i rozrost naszej kultury narodowej wymaga zapewnienia stałego dopływu do warsztatów pracy naukowej i artystycznej odpowiednio przygotowanych sił młodych, trzeba rozporządzać w tym celu bogatym materiałem ludzkim, z którego życie mogłoby drogą selekcji wydobywać jednostki najbardziej pod każdym względem wartościowe. To też przy racjonalnej gospodarce siłami twórczymi liczba stypendystów powinna przekraczać przynajmniej parokrotnie zapotrzebowania naszego życia, by nie brakło materiału selekcyjnego. Stan kredytów Funduszu Kultury Narodowej nie pozwala jednak obecnie na osiągnięcie tej niezbędnej do selekcji liczby stypendystów.

Zasiłki, przyznawane pracownikom naukowym i artystom na wydatki, związane z ich pracami badawczymi lub artystycznymi, na pokrycie kosztów utrzymania, wyjazdów w celach naukowych lub artystycznych, na zakup książek, przyrządów niezbędnych do badań, materiałów do pracy artystycznej itp., mają na celu zapewnienie im takich warunków pracy, w jakich mogliby w pełni rozwijać swe twórcze możliwości i osiągać jak najlepsze wyniki.

Zasadniczym kryterium przy udzielaniu przez Fundusz Kultury Narodowej pomocy materialnej jednostkom są kwalifikacje moralne i naukowe lub artystyczne kandydatów, stopień ich przygotowania do wykonywania podejmowanych zadań, nadzieje, jakie można wiązać z przypuszczalnym rozwojem ich naukowych czy artystycznych uzdolnień, oraz spodziewany pożytek, jaki może w przyszłości wyniknąć dla Polski z ich pracy.

Przy rozpatrywaniu wszystkich napływających podań, jak również przy podejmowaniu inicjatyw, Fundusz Kultury Narodowej stara się brać pod uwagę stan i potrzeby aktualne nauki i sztuki polskiej jako całości oraz poszczególnych ich gałęzi, to mając stale na względzie, że rozwój kultury naukowej i artystycznej ściśle uzależniony jest od stanu i rozwoju nauki i sztuki *c z y s t e j*, bez czego nie może być mowy o należyтым stosowaniu ich w życiu. Bez rozwijania bowiem czystej nauki i sztuki, od których życie domaga się coraz większych świadczeń, żylibyśmy ciągle jakby z ich kapitału, coraz bardziej je wyjaławiając.

Program i metody swej planowej działalności, decyzje przy rozważaniu poszczególnych podań lub podejmowaniu poszczególnych inicjatyw Fundusz Kultury Narodowej ustalał na podstawie ankiet, rozsyłanych do osób i instytucji naukowych i artystycznych*), konferencji, odbywanych w mniejszym lub większym gronie specjalistów, dezyderatów zjazdów fachowych oraz wszelkich drukowanych materiałów, dotyczących potrzeb nauki i sztuki polskiej (dużo tych materiałów zawierają np. poszczególne tomy „Nauki Polskiej” i „Życia Sztuki”). Zasięgano też,

*) Były to m. in. ankiety: 1) do wszystkich ministrów w sprawie niezbędnych świadczeń nauki i sztuki na rzecz Państwa; 2) do towarzystw naukowych i wydziałów szkół wyższych z prośbą o uwagi nad odpowiedziami ministrów na ankietę powyższą; 3) do profesorów szkół wyższych w sprawie kadr młodych pracowników naukowych; 4) i 5) do towarzystw ogólnonaukowych w sprawie ich zamierzeń naukowych na lata 1935—1936 oraz 1937—1938. Odpowiedzi na ankiety: 1, 2 i 5 były drukowane kolejno jako dodatki do pierwszego, drugiego i trzeciego „Sprawozdania Funduszu Kultury Narodowej”.

bądź listownie, bądź drogą ustnego porozumienia, opinii najwybitniejszych przedstawicieli różnych dziedzin nauki i sztuki o poszczególnych zagadnieniach czy napływających podaniach oraz badano motywy i argumenty, zawarte we wnioskach, uzasadniających potrzebę przyznania pomocy na zrealizowanie tych czy innych zamierzeń naukowych lub artystycznych.

W swej działalności Fundusz Kultury Narodowej podtrzymuje stale kontakt z Ministerstwem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, a w miarę potrzeby — i z innymi Ministerstwami.

I. DZIAŁALNOŚĆ FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ W ZAKRESIE POPIERANIA NAUKI

Treść: A. Popieranie poszczególnych grup nauk w latach budżetowych 1928/29 — 1935/36. B. Uwagi ogólne. C. Działalność F. K. N. w zakresie popierania nauki w roku budżetowym 1936/37.

A. Popieranie poszczególnych grup nauk w latach budżetowych 1928/29 — 1935/36

Materiał, zawarty w tym rozdziale, ułożono w 16 grupach, odpowiadających poszczególnym grupom nauk. W każdej grupie uwzględniono kolejno:

- 1) zasiłki przeznaczone na cele inwestycyjne,
- 2) zasiłki przeznaczone na cele wydawnicze,
- 3) zasiłki przeznaczone na zbiorowe i indywidualne badania naukowe w kraju lub za granicą,
- 4) stypendia badawcze, krajowe i zagraniczne.

Przy zasiłkach, przyznanych na cele inwestycyjne, wymieniono wszystkie instytucje, które je otrzymały, oraz liczbę badaczy, którzy otrzymywali zasiłki na zakup przyrządów lub książek potrzebnych do badań, z zaznaczeniem środowisk, w których prace swe badawcze prowadzili *).

Przy wydawnictwach podano tytuły wszystkich czasopism i roczników, które korzystały z subwencji Funduszu Kultury Narodowej, oraz liczbę dzieł, wydawanych przy pomocy F. K. N., wymieniając przykładowo tytuły niektórych z nich.

Przy zasiłkach na prace badawcze w kraju i za granicą podano liczbę uczonych, którzy je otrzymali, środowiska, z których pochodzili, oraz

*) Ogólna liczba przedmiotów inwentarzowych (przyrządów, książek itp.), zakupionych z pieniędzy F. K. N., stanowiących jego własność i przekazanych w depozyt instytucjom i zakładom naukowym, przekracza liczbę 1.700.

liczbę prac drukowanych, zawierających wyniki badań, przeprowadzonych przy pomocy zasiłków Funduszu Kultury Narodowej.

Przy stypendiach podano liczbę osób, które je otrzymały, liczbę stypendiów (nieraz bowiem ta sama osoba otrzymywała stypendium parokrotnie), liczbę drukowanych prac stypendystów oraz liczbę b. stypendystów, którzy habilitowali się lub objęli katedry w szkołach wyższych.

Jeżeli pewna instytucja czy osoba korzystała z pomocy materialnej Funduszu Kultury Narodowej parokrotnie na różne cele (np. raz na cele inwestycyjne, a za następnym razem na cele wydawnicze lub na badania w kraju czy za granicą), wówczas wymieniano ją parokrotnie, osobno w każdym punkcie. Jeśli zaś tej samej instytucji lub osobie przyznawano zasiłki parokrotnie na cele pokrewne, wówczas tego osobno nie zaznaczano.

Wszystkie dane, dotyczące: a) liczby prac drukowanych, zawierających wyniki badań przeprowadzonych przy pomocy zasiłków i stypendiów Funduszu Kultury Narodowej, b) podziału stypendystów na poszczególne grupy nauk, oparte są wyłącznie na materiale, zawartym w trzech drukowanych dotychczas sprawozdaniach F. K. N. Jedynie materiały, dotyczące liczby stypendystów z roku budżetowego 1935/36, jako nie objętego jeszcze drukowanymi sprawozdaniem, zostały zaczerpnięte z akt Funduszu Kultury Narodowej. Przy podawaniu habilitacji i danych o objęciu przez b. stypendystów F. K. N. katedr w szkołach wyższych uwzględniono stan rzeczy z dnia 1. X. 1936 r.

Jak z powyższego wynika, dane, dotyczące liczby prac drukowanych, zawierających wyniki badań przeprowadzonych przy pomocy zasiłków i stypendiów Funduszu Kultury Narodowej, nie są kompletne (należy przypomnieć, że trzy drukowane sprawozdania F. K. N. obejmują tylko 7 lat budżetowych: 1928/29 — 1934/35. Zresztą podanie całkowitego materiału jest tu bardzo utrudnione, gdyż: 1) wyniki badań, przeprowadzanych w okresie korzystania z zasiłków lub stypendiów Funduszu Kultury Narodowej, ogłaszane są drukiem czasami dopiero w kilka lat po otrzymaniu zasiłku lub stypendium, więc o zebraniu w tym zakresie całkowitego materiału, dotyczącego pewnego roku budżetowego, może być mowa dopiero po upływie kilku lat; 2) nie wszystkie osoby, korzystające z zasiłków lub stypendiów Funduszu Kultury Narodowej, nadsyłają do Funduszu Kultury Narodowej swe prace drukowane.

Ogólne dane, dotyczące akcji stypendyjnej Funduszu Kultury Narodowej, uwidacznia poniższa tablica:

DZIAŁY NAUK	Liczba				
	stypendystów	stypendiów	habilitacji	objętych katedr	prac drukowanych
Matematyka.	15	25	2	1	34
Fizyka z geofizyką	35	67	4	1	54
Chemia	50	87	8	6	76
Astronomia	7	11	1	1	6
Nauki geologiczne	14	35	4	—	35
Geografia	17	24	3	—	27
Nauki biologiczne	92	159	11	6	124
Antropologia, etnografia, etnologia, prehistoria	25	49	2	—	34
Nauki techniczne	58	81	10	4	58
Nauki rolnicze.	36	51	6	—	40
Medycyna z farmacją i weterynarią	71	96	17	6	144
Nauki filologiczne z historią literatury	124	196	14	4	155
Nauki historyczne	144	261	14	5	126
Nauki prawno-społeczne i ekonomiczne	77	110	8	1	50
Nauki filozoficzne i teologia	35	48	4	1	28
Nauki pedagogiczne	13	16	—	—	9
Razem.	813	1316	108	36	1000

Jak widać z tej tablicy, ogółem było:

w grupie nauk*)	stypendystów	stypendiów
matematyczno-przyrodniczych	31,1 %	34,5 %
stosowanych	20,6 %	17,3 %
humanistycznych	48,3 %	48,2 %
Razem	100 %	100 %

*) Do grupy nauk matematyczno-przyrodniczych zaliczono: matematykę, fizykę z geofizyką, chemię, astronomię, nauki geologiczne, geografję, nauki biologiczne, antropologię, etnografię, etnologię i prehistorię; do grupy nauk stosowanych — nauki techniczne, rolnicze (w tym również leśne i ogrodnicze), medycynę, farmację i weterynarię; do grupy nauk humanistycznych — nauki: filologiczne, historyczne, prawno-społeczne i ekonomiczne, filozoficzne, psychologię, teologię i nauki pedagogiczne.

Wśród otrzymujących stypendia byli studenci*) i absolwenci szkół wyższych, ludzie z ukończonym wyższym wykształceniem (magistrowie, inżynierowie, doktorzy itp.) i docenci. W bardzo nielicznych i wyjątkowych przypadkach przyznawano stypendia ludziom, nie posiadającym stopni naukowych, lecz wyróżniającym się wynikami swych prac badawczych.

Stypendia są udzielane zasadniczo jednorazowo na okres czasu nie przekraczający jednego roku. Bywają jednak przedłużane, w zależności od wyników pracy stypendystów, od zakresu i charakteru ich badań, wreszcie od każdorazowego stanu kredytów Funduszu Kultury Narodowej. W okresie sprawozdawczym na ogólną liczbę 813 stypendystów korzystało ze stypendiów:

jednorazowo	60,2 %
dwukrotnie	25,5 %
trzykrotnie	8,8 %
częściej	5,5 %
Razem	100 %

Wysokość stypendiów, podobnie jak czas ich trwania, była uzależniana od indywidualnego charakteru badań stypendystów, od wysokości wydatków, związanych z ich studiami, wreszcie od każdorazowego stanu kredytów Funduszu Kultury Narodowej. Ogólna wysokość poszczególnych stypendiów wahała się od paru set złotych przy krótkich stypendiach krajowych do kilku tysięcy zł (w paru przypadkach wysokość stypendiów zagranicznych przekroczyła kwotę 10.000 zł). Jeśli chodzi o czas trwania stypendiów, to wahał się on od kilku tygodni do kilku lat.

Wyniki studiów stypendystów są bardzo trudne do uchwycenia i ścisłego sformułowania. Dane, dotyczące liczby ich prac drukowanych, oświetlają to zagadnienie oczywiście tylko z punktu widzenia ilościowego, nie zaś jakościowego.

Pewne uzupełnienie tych danych stanowią liczby, dotyczące habilitacji i stanowisk profesorskich. Jak wynika z podanej powyżej tablicy, ogółem habilitowało się przeszło 13 % b. stypendystów Funduszu Kultury Narodowej, a około 4,5 % objęło katedry w szkołach wyższych.

*) Od r. 1930/31 poczynając, Fundusz Kultury Narodowej stypendiów naukowych studentom nie udziela.

Poza tym, według posiadanych przez Fundusz Kultury Narodowej wiadomości, wielu b. stypendystów zajmuje stanowiska pomocniczych sił naukowych (asystentów, adiunktów itp.) w wyższych uczelniach, wielu pracuje w szkolnictwie średnim, niektórzy objęli posady w instytucjach naukowych (w bibliotekach, muzeach, instytutach i zakładach badawczych).

Przechodzimy teraz do wyszczególnienia działalności Funduszu Kultury Narodowej w zakresie popierania poszczególnych grup nauk.

MATEMATYKA

1. Fundusz Kultury Narodowej przyznał zasiłek Instytutowi im. Nenckiego Biologii Doświadczalnej przy Tow. Naukowym Warszawskim na założenie w Warszawie Zakładu Biometrycznego.

2. Spośród czasopism i roczników subsydiowano „Fundamenta Mathematicae”.

Z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej wydano poza tym 12 dzieł matematycznych w 14 tomach, wśród nich m. in. 2 tomy „Zarysu teorii mnogości” W. Sierpińskiego, II tom „Wykładów geometrii analitycznej” K. Żorawskiego i 6 tomów „Monografii Matematycznych”.

3. 2 matematyków z Warszawy korzystało z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej na badania naukowe w kraju, 8 (1 z Krakowa, 5 ze Lwowa, 1 z Warszawy i 1 z Wilna) — wyjeżdżało w celach naukowych za granicę.

Wyniki badań matematycznych, przeprowadzonych przy pomocy zasiłków Funduszu Kultury Narodowej, ogłoszono drukiem w 4 książkach i rozprawach.

4. Fundusz Kultury Narodowej przyznał 15 młodym matematykom 25 stypendiów krajowych i zagranicznych.

Wyniki ich studiów ogłoszono drukiem w 34 książkach i rozprawach.

2 spośród stypendystów habilitowało się, 1 objął katedrę uniwersytecką.

FIZYKA Z GEOFIZYKĄ

1. Fundusz Kultury Narodowej przyznał zasiłki Obserwatorium Magnetycznemu w Świdrze na zakup przyrządów, Tow. Instytutu Radowego im. M. Skłodowskiej-Curie na częściowe pokrycie kosztów budowy gmachu, mającego pomieścić pracownię naukowe i na urządzenie pra-

cowni fizycznej, Tow. Geofizyków w Warszawie na zorganizowanie w Warszawie pierwszego w Polsce Obserwatorium Sejsmologicznego I rzędu (do badania wstrząsów dalekich), Komitetowi Badań Trockich w Wilnie na zakup przyrządów do badań meteorologicznych.

Poza tym przyznano zasiłki na zakup przyrządów niezbędnych do badań 9 profesorom-fizykom (1 w Krakowie, 3 we Lwowie, 1 w Poznaniu, 3 w Warszawie i 1 w Wilnie).

2. Fundusz Kultury Narodowej subsydiował „Acta Physica Polonica”.

Z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej ukazały się 3 książki z zakresu fizyki i geofizyki, wśród nich I tom V wydania „Zasad fizyki” A. Witkowskiego.

3. Fundusz Kultury Narodowej pokrył częściowo koszty udziału polskiej ekspedycji w badaniach tzw. roku polarnego (Polskiej Wyprawy Polarnej na Wyspę Niedźwiedzią).

Trzech pracowników naukowych fizyków i geofizyków w Warszawie korzystało z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej na prace badawcze w kraju.

Trzech (również wszyscy z Warszawy) wyjeżdżało na badania naukowe za granicę.

Wyniki badań, przeprowadzonych przy pomocy zasiłków Funduszu Kultury Narodowej, ogłoszono drukiem w 58 książkach i rozprawach.

4. Fundusz Kultury Narodowej przyznał 35 młodym fizykom i geofizykom 67 stypendiów krajowych i zagranicznych.

Wyniki ich studiów ogłoszono drukiem w 54 książkach i rozprawach.

4 spośród stypendystów habilitowało się, 1 objął katedrę uniwersytecką.

CHEMIA

1. Fundusz Kultury Narodowej przyznał zasiłki na zakup książek i przyrządów niezbędnych do badań 14 pracownikom naukowym (1 w Krakowie, 3 we Lwowie, 2 w Poznaniu, 4 w Warszawie i 4 w Wilnie).

2. Subsydiowano jeden tom „Roczników Chemii”.

Z zasiłku Funduszu Kultury Narodowej wydano I tom dzieła J. Zawidzkiego „Chemia nieorganiczna”.

3. 2 pracownikom naukowym w Warszawie przyznano zasiłki na badania chemiczne w kraju.

Wyniki badań, przeprowadzonych w zakresie chemii z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej, ogłoszono drukiem w 66 książkach i rozprawach.

4. Fundusz Kultury Narodowej przyznał 50 młodym chemikom 87 stypendiów krajowych i zagranicznych.

Wyniki ich studiów ogłoszono drukiem w 76 książkach i rozprawach.

8 spośród stypendystów habilitowało się, 6 zaś objęło katedry w szkołach wyższych.

ASTRONOMIA

1. Fundusz Kultury Narodowej udzielił zasiłku Polskiemu Tow. Astronomicznemu w Krakowie na zorganizowanie Stacji Astronomicznej na górze Łysinie w Beskidach oraz na założenie warsztatu mechaniki precyzyjnej do konstrukcji przyrządów astronomicznych. Prócz tego przyznano zasiłki 2 profesorom-astronomom w Poznaniu i w Wilnie na zakup przyrządów niezbędnych do badań.

2. Z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej wydano książki: L. Orkisz „Die definitive Bahn des Kometen 1925. I (Orkisz)” i T. Rakowieckiego „Drogi planet i komet” (t. I).

3. Przy pomocy materialnej Funduszu Kultury Narodowej 3 profesorów (w Krakowie, we Lwowie i w Warszawie) prowadziło badania astronomiczne w kraju, a jeden z Krakowa — za granicą.

Wyniki badań, przeprowadzonych z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej, ogłoszono drukiem w 5 rozprawach.

4. Fundusz Kultury Narodowej przyznał 7 młodym astronomom 11 stypendiów krajowych i zagranicznych.

Wyniki ich studiów ogłoszono drukiem w 6 rozprawach.

1 stypendysta habilitował się, a następnie objął katedrę uniwersytecką.

NAUKI GEOLOGICZNE

1. Fundusz Kultury Narodowej przyznał zasiłki na zakup przyrządów niezbędnych do badań geologicznych Komitetowi Badań Trockich w Wilnie oraz 2 profesorom w Krakowie i w Warszawie.

2. Spośród czasopism i roczników subsydiowano „Archiwum Mineralogiczne” i „Rocznik Polskiego Towarzystwa Geologicznego”.

Z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej ukazało się 5 wydawnictw z dziedziny nauk geologicznych, wśród nich m. in. 2 zeszyty „Palaeontologia Polonica” i II część dzieła W. Friedberga „Mięczaki miocénskie ziem polskich”.

3. Fundusz Kultury Narodowej subsydiował zbiorowe badania geologiczne, prowadzone przez Tow. Przyrodników im. Kopernika we Lwowie oraz przez Tow. Muzeum Ziemi w Warszawie, i przyznał zasiłki 12 pracownikom naukowym na badania w kraju (5 w Krakowie, 1 we Lwowie, 1 w Poznaniu, 3 w Warszawie, 1 w Wilnie i 1 w Zakopanem), a 2 (z Krakowa i z Warszawy) — na badania za granicą w zakresie nauk geologicznych.

Wyniki badań, przeprowadzonych przy pomocy zasiłków Funduszu Kultury Narodowej, ogłoszono drukiem w 12 książkach i rozprawach.

4. Fundusz Kultury Narodowej przyznał 14 młodym geologom 35 stypendiów krajowych i zagranicznych.

Wyniki ich studiów ogłoszono drukiem w 35 książkach i rozprawach. 4 stypendystów habilitowało się.

GEOGRAFIA

1. Fundusz Kultury Narodowej przyznał zasiłek Polskiemu Towarzystwu Tatrzańskiemu w Krakowie na wykup w Tatrach części hal oraz drobnych hal i enklaw, mających stanowić część składową Tatrzańskiego Parku Narodowego.

2. Spośród czasopism i roczników Fundusz Kultury Narodowej subsydiował sporadycznie „Przegląd Geograficzny” i „Wierchy”.

Z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej wydano 2 książki z zakresu geografii.

3. Fundusz Kultury Narodowej popierał prowadzone pod egidą Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego prace nad zbieraniem materiałów do „Słownika Geograficznego Państwa Polskiego”, subsydiował prowadzone w Poznaniu prace przygotowawcze do wykonania mapy, przedstawiającej stan skupienia osadnictwa wiejskiego w Polsce, i prowadzone w Warszawie prace nad atlasem antropogeograficznym Polski. Prócz tego pokrył część wydatków polskiej wyprawy polarnej na wyspę Spitsbergen.

Wyniki badań, przeprowadzonych przy pomocy zasiłków Funduszu Kultury Narodowej, zostały ogłoszone drukiem w 8 książkach i rozprawach.

4. Fundusz Kultury Narodowej przyznał 17 młodym geografom 24 stypendia krajowe i zagraniczne.

Wyniki ich studiów zostały ogłoszone drukiem w 27 książkach i rozprawach.

3 spośród nich habilitowało się.

NAUKI BIOLOGICZNE

1. Fundusz Kultury Narodowej przyznał zasiłki Polskiemu Tow. Przyrodników im. Kopernika we Lwowie na przeprowadzenie remontu Stacji Biologicznej im. Zamoyskich w Drozdowicach, Instytutowi im. Nenckiego Biologii Doświadczalnej w Warszawie na zakup książek niezbędnych do badań, na urządzenie pracowni naukowych na Stacji Hydrobiologicznej na Wigrach oraz na organizowanie Poleskiej Stacji Hydrobiologicznej do badań rzecznych w Pińsku, Tow. Instytutu Radowego im. M. Skłodowskiej-Curie na częściowe pokrycie kosztów budowy gmachu przeznaczonego na pracownie naukowe (m. in. na pracownię biologiczną), Komitetowi Badań Trockich w Wilnie oraz 19 pracownikom naukowym (2 w Krakowie, 2 we Lwowie, 13 w Warszawie i 2 w Wilnie) na zakup książek i przyrządów niezbędnych do badań.

2. Spośród czasopism i roczników Fundusz Kultury Narodowej subsydiował w tym dziale: „Acta Biologiae Experimentalis”, „Acta Societatis Botanicorum Poloniae”, „Archiwum Hydrobiologii i Rybactwa”, „Kosmos”, „Polskie Pismo Entomologiczne”, „Wszechświat”, „Zoologica Poloniae”.

Nadto z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej wydrukowano dwadzieścia kilka dzieł z zakresu nauk biologicznych, wśród nich m. in. II tom „Myśli przewodnich fizjologii roślin” E. Godlewskiego, „Piętrowość lasu” J. Paczoskiego oraz po kilka zeszytów „Fauny słodkowodnej Polski”, „Krajobrazów roślinnych Polski” i „Roślin polskich”.

3. Przy pomocy materialnej Funduszu Kultury Narodowej Polska Akademia Umiejętności przeprowadzała w Staruni zbiorowe badania paleontologiczne, które doprowadziły m. in. do znalezienia niemal całkowicie zachowanego okazu nosorożca włochatego z epoki dyluwialnej. Wyniki tych badań są ogłaszane drukiem również z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej. Poza tym Fundusz Kultury Narodowej subsydiował badania fizjograficzne południowej krawędzi Podola, prowadzone przez Polskie Tow. Przyrodników im. Kopernika we Lwowie.

35 pracowników naukowych-biologów (11 w Krakowie, 7 we Lwowie, 2 w Poznaniu i 15 w Warszawie) korzystało z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej na badania krajowe, a 14 (1 z Krakowa, 4 ze Lwowa, 2 z Poznania i 7 z Warszawy) wyjeżdżało na badania naukowe za granicę.

Wyniki badań, przeprowadzonych w zakresie nauk biologicznych przy pomocy zasiłków Funduszu Kultury Narodowej, ogłoszono drukiem w 131 książkach i rozprawach.

4. Fundusz Kultury Narodowej przyznał 92 młodym biologom 159 stypendiów krajowych i zagranicznych.

Wyniki ich studiów ogłoszono drukiem w 124 książkach i rozprawach.

11 spośród nich habilitowało się, a 6 objęło katedry profesorskie w szkołach wyższych.

ANTROPOLOGIA, ETNOGRAFIA, ETNOLOGIA I PREHISTORIA

1. Fundusz Kultury Narodowej przyznał zasiłki Instytutowi Prehistorii Uniw. Poznańskiego na zakup terenów w Biskupinie, na których odkryto przedhistoryczną osadę bagienną, Polskiemu Towarzystwu Prehistorycznemu w Poznaniu na wykupienie części terenów przedhistorycznych kopalni krzemienia w Krzemionkach w pow. opatowskim i na zakup książek do biblioteki T-wa oraz jednemu pracownikowi naukowemu w Warszawie na zakup książek potrzebnych do badań.

Nadto Fundusz Kultury Narodowej przyznał zasiłki na zakup eksponatów etnograficznych i niezbędnych urządzeń do muzeów Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Łowiczu, Nowogrodzie Łomżyńskim, Słonie i Włocławku, do Muzeum Wołyńskiego w Łucku, Muzeum Pokuckiego w Stanisławowie, Muzeum Etnograficznego przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie, Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem i do tworzącego się Muzeum Huculskiego w Żabi.

Poza tym na ten sam cel udzielono zasiłku Komitetowi Ochrony Puszczy Jodłowej Związku Nauczycielstwa Polskiego w Warszawie; przyznano również zasiłki na zakup książek 2 badaczom etnografom (w Nowogrodzie Łomżyńskim i w Wilnie).

2. Spośród czasopism i roczników Fundusz Kultury Narodowej subwencjonował w tym dziale „Lud Słowiański” (dział etnograficzny), „Przegląd Antropologiczny”, „Przegląd Archeologiczny” oraz „Światowita”.

Z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej wydano drukiem kilkanaście książek z zakresu antropologii, etnografii, etnologii i prehistorii, m. in. t. IV dzieła M. Federowskiego „Lud Białoruski na Rusi Litewskiej”, zawierający przysłowia białoruskie, E. Lotha „Anthropologie des parties molles”, K. Moszyńskiego „Kulturę ludową Słowian” (zesz. 1, cz. II), T. Sulimirskiego „Scytowie na zachodnim Podolu”.

3. Fundusz Kultury Narodowej subwencjonował badania prowadzone przez Polskie Towarzystwo Antropologiczne z Poznania na Ostrowie Lednickim i przez Polskie Towarzystwo Prehistoryczne z Poznania —

w Biskupinie, badania etnograficzne, prowadzone w terenie przez Tow. Naukowe Płockie, Zakład Etnografii Polskiej U. J. P. i przez Komitet Badań Trockich w Wilnie, oraz prace nad przygotowaniem działu polskiego do „Handwörterbuch des slavischen Volksglaubens”, prowadzone we Lwowie.

Nadto z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej korzystało 8 badaczy, pracujących w kraju (1 w Krakowie, 1 w Nowogrodzie Łomżyńskim, 1 w Poznaniu, 4 w Warszawie i 1 w Wilnie), i 6, prowadzących badania za granicą (4 ze Lwowa, 1 z Poznania i 1 z Warszawy).

Wyniki ich prac zostały ogłoszone drukiem w 8 książkach i rozprawach.

4. Fundusz Kultury Narodowej przyznał 25 młodym antropologom, etnografom, etnologom i prehistorykom 49 stypendiów krajowych i zagranicznych.

Wyniki ich studiów ogłoszono drukiem w 34 książkach i rozprawach. 2 spośród nich habilitowało się.

NAUKI TECHNICZNE

1. Fundusz Kultury Narodowej przyznał subsydium Muzeum Przemysłu i Techniki w Warszawie na pracę nad konserwacją zabytków dawnego przemysłu metalurgicznego i 4 profesorom (1 we Lwowie i 3 w Warszawie) zasiłki na zakup aparatury do pracowni naukowych.

2. Spośród czasopism subsydiowano sporadycznie w tym dziale „Czasopismo Techniczne” i „Przemysł Chemiczny”.

Z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej ukazało się 10 książek z zakresu nauk technicznych, wśród nich m. in. 2 tomy dzieła H. Czeczotta „Przeróbka mechaniczna użytecznych ciał kopalnych” i t. I „Urbani styki” T. Tołwińskiego.

3. Akademia Nauk Technicznych przy pomocy zasiłków Funduszu Kultury Narodowej prowadziła prace zbiorowe nad „Słownikiem polskich wyrazów technicznych”, którego dział II, zawierający matematykę, ukazał się w druku w 1936 r.

6 pracowników naukowych - techników (2 w Krakowie, 1 we Lwowie i 3 w Warszawie) prowadziło przy pomocy zasiłków Funduszu Kultury Narodowej prace badawcze w kraju, 5 (4 ze Lwowa i 1 z Warszawy) wyjeżdżało w celach naukowych za granicę.

Wyniki ich badań ogłoszono drukiem w 1 rozprawie.

4. Fundusz Kultury Narodowej przyznał 58 młodym technikom 81 stypendiów krajowych i zagranicznych.

Wyniki ich studiów ogłoszono drukiem w 58 książkach i rozprawach.

10 spośród nich habilitowało się, 4 objęło katedry w szkołach wyższych.

NAUKI ROLNICZE

1. Fundusz Kultury Narodowej przyznał zasiłki na zakup przyrządów niezbędnych do prowadzenia badań 4 pracownikom naukowym (1 w Krakowie, 2 we Lwowie i 1 w Warszawie).

2. Spośród czasopism i roczników subsydiowano „Rocznik Polskiego T-wa Dendrologicznego”, „Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych” oraz „Sylwana”.

Z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej ukazało się 5 książek, wśród nich m. in. A. Musierowicza „Badania terenowe i laboratoryjne gleby pola przeznaczonego pod stację doświadczalno-drenową we Fredrowie” oraz „Prace I Polskiego Naukowego Zjazdu Leśniczego”.

3. Z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej prowadzone były pod kierunkiem prof. F. Terlikowskiego zbiorowe badania gleboznawcze w Wielkopolsce; objęły one większą część obszaru woj. poznańskiego.

Przy pomocy zasiłków Funduszu Kultury Narodowej 7 pracowników naukowych (2 we Lwowie, 1 w Poznaniu i 4 w Warszawie) prowadziło badania z zakresu rolnictwa, leśnictwa i ogrodnictwa w kraju, 7 (1 z Krakowa, 2 ze Lwowa, 3 z Warszawy i 1 z Wilna) — wyjeżdżało w celach naukowych za granicę.

Wyniki ich badań ogłoszono drukiem w 7 książkach i rozprawach.

4. Fundusz Kultury Narodowej przyznał 51 stypendiów krajowych i zagranicznych 36 młodym rolnikom, leśnikom i ogrodnikom.

Wyniki ich badań ogłoszono drukiem w 40 książkach i rozprawach.

6 spośród nich habilitowało się.

NAUKI MEDYCZNE Z FARMACJĄ I WETERYNARIĄ

1. Fundusz Kultury Narodowej przyznał zasiłki na zakup przyrządów niezbędnych do badań Polskiemu Instytutowi Badań Mózgu w Wilnie oraz 13 pracownikom naukowym (3 w Krakowie, 3 we Lwowie, 5 w Warszawie i 2 w Wilnie).

2. Spośród czasopism i roczników subsydiowano poszczególne tomy lub zeszyty „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny oraz Historii Nauk Przyrodniczych”, „Chirurgia Clinica Polonica”, „Chirurgii Klinicznej”, „Medycyny”, „Pamiętnika Wileńskiego T-wa Lekarskiego i Wydziału Lekarskiego U. S. B.” oraz „Rocznika Psychiatrycznego”.

Z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej ukazało się 5 książek z zakresu medycyny, wśród nich m. in. F. Giedroycia dwutomowy „Polski Słownik Lekarski” i J. Szymańskiego „Synopsis iconographiae ophtalmicae”.

3. Przy pomocy zasiłków Funduszu Kultury Narodowej 8 pracowników naukowych (1 we Lwowie, 1 w Poznaniu, 4 w Warszawie i 2 w Wilnie) prowadziło badania naukowe z zakresu nauk medycznych, farmacji i weterynarii w kraju, a 7 (3 z Krakowa, 1 z Poznania, 2 z Warszawy i 1 z Wilna) — wyjeżdżało za granicę.

Wyniki ich badań ogłoszono drukiem w 79 książkach i rozprawach.

4. Fundusz Kultury Narodowej przyznał 71 młodym medykom, farmaceutom i weterynarzom 96 stypendiów krajowych i zagranicznych.

Wyniki ich badań ogłoszono drukiem w 144 książkach i rozprawach.

17 spośród nich habilitowało się, a 6 objęło katedry w szkołach wyższych.

NAUKI FILOLOGICZNE Z HISTORIĄ LITERATURY

1. Fundusz Kultury Narodowej przyczynił się do założenia Instytutu Fonetycznego przy Seminarium Języka Polskiego U. J. P. w Warszawie i przyznał 3 zasiłki na zakup książek i rękopisów.

2. Spośród czasopism i roczników subsydiowano: „Lud Słowiański” (dział A. poświęcony dialektologii), „Pamiętnik Literacki”, „Prace Filologiczne”, „Rocznik Orientalistyczny” i „Ruch Literacki”.

Z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej ukazało się ok. 50 dzieł z zakresu filologii i historii literatury. Wśród nich wymienić można przykładowo wydane przez Polską Akademię Umiejętności w technice światłodrukowej podobizny „Biblii Szarospatackiej” i „Kazań Świętokrzyskich”, a ponadto drugie rozszerzone wydanie 4-tomowego dzieła G. Korbuta „Literatura polska”, „Gramatykę pomorską” F. Lorentza oraz kilka tomów Biblioteki „Ludu Słowiańskiego” i „Prac Historyczno-Literackich”.

Ponadto, jako wynik prowadzonych przy pomocy zasiłków Funduszu Kultury Narodowej prac nad „Atlasem języka polskiego” wydano „Atlas językowy polskiego Podkarpacia” w 2 częściach.

3. 14 historyków literatury i językoznawców (3 w Krakowie, 1 w Lublinie, 4 we Lwowie, 1 w Poznaniu, 4 w Warszawie i 1 w Wilnie) korzystało z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej na prace badawcze w kraju, 10 (2 z Krakowa, 1 ze Lwowa, 1 z Poznania, 5 z Warszawy i 1 z U. S. A.) — prowadziło badania naukowe za granicą.

Wyniki ich badań ogłoszono drukiem w 17 książkach i rozprawach.

4. Fundusz Kultury Narodowej, przyznał 124 historykom literatury i językoznawcom 196 stypendiów krajowych i zagranicznych.

Wyniki ich studiów zostały ogłoszone drukiem w 155 książkach i rozprawach.

14 spośród nich habilitowało się, a 4 objęło katedry uniwersyteckie.

NAUKI HISTORYCZNE

1. Fundusz Kultury Narodowej przyznał zasiłki na zakup książek niezbędnych do badań 4 profesorom i docentom (1 w Krakowie, 1 we Lwowie i 2 w Warszawie) i udzielił subwencji na zakup t. zw. zbiorów archiwalnych Popielów.

2. Spośród czasopism i roczników Fundusz Kultury Narodowej subydiował: „Ateneum Wileńskie”, „Biuletyn Naukowy”, przemianowany potem na „Biuletyn Historii Sztuki i Kultury”, wydawany przez Zakład Architektury Polskiej i Historii Sztuki Politechniki Warszawskiej, „Rocznik Gdański”, „Rocznik Krakowski”, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, „Roczniki Historyczne”, „Roczniki” i „Zapiski” Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

Z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej wydano ok. 80 dzieł historycznych, wśród nich m. in. 3 tomy „Aktów grodzkich i ziemskich”, wydawanych przez Tow. Naukowe we Lwowie, „Wizerunki Kopernika” Z. Batowskiego, tom I „Zarysu nauki o dokumencie polskim wieków średnich” S. Kętrzyńskiego, tom I „Dziejów W. X. Litewskiego za Jagiellonów” L. Kolankowskiego, 3 tomy „Korespondencji Ks. Józefa Poniatowskiego z Francją”, monografię Wł. Kozickiego o H. Rodakowskim, 2 tomy „Kultury Pomorza we wczesnym średniowieczu” ks. Wł. Łęgi, 2 tomy „Studiów nad początkiem społeczeństwa i państwa litewskiego” H. Łowmiańskiego, tom V „Monumenta Poloniae Vaticana” i kilka tomów „Prac Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego”.

3. Fundusz Kultury Narodowej subwencjonował szereg prac zbiorowych w dziedzinie nauk historycznych. Tu wymienić należy prace nad „Atlasem Historycznym Polski”, „Kodeksem m. Wilna”, „Polskim Słownikiem Biograficznym”, „Słownikiem Starożytności Słowiańskich” oraz prace rysunkowo-pomiarowe nad dawną architekturą polską, prowadzone przez Zakład Architektury Polskiej i Historii Sztuki Politechniki Warszawskiej.

Z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej na prace badawcze w kraju korzystało 18 historyków (3 w Krakowie, 4 we Lwowie, 2 w Poznaniu, 8 w Warszawie i 1 w Wilnie), a 12 (3 z Krakowa, 5 z Poznania, 2 z Warszawy i 2 z Wilna) wyjeżdżało na badania naukowe za granicę.

Wyniki ich prac zostały ogłoszone drukiem w 13 książkach i rozprawach.

4. Fundusz Kultury Narodowej przyznał 144 młodym historykom 261 stypendiów krajowych i zagranicznych.

Wyniki ich studiów zostały ogłoszone drukiem w 126 książkach i rozprawach.

14 spośród nich habilitowało się, a 5 objęło katedry uniwersyteckie.

NAUKI PRAWNO-SPOŁECZNE I EKONOMICZNE

1. Fundusz Kultury Narodowej przyznał zasiłek Instytutowi Badań Spraw Narodowościowych w Warszawie na zakup księgozbioru A. Żuka, zawierającego zbiór dzieł i rozpraw z zakresu kwestii ukraińskiej.

2. Spośród czasopism i roczników subsydiowano stale lub sporadycznie: „Balticoslavica”, „Ekonomistę”, „Przegląd Ekonomiczny”, „Przegląd Socjologiczny”, „Przewodnik Historyczno-Prawny”, „Rocznik” Wyższej Szkoły Handlowej, „Rocznik Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej”, „Rocznik Prawniczy Wileński” i „Themis Polską”.

Z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej ukazało się ok. 40 książek z zakresu nauk prawno-społecznych i ekonomicznych, m. in. O. Balzera „Narzaz w systemie danin książęcych pierwotnej Polski”, W. Bronikowskiego „Drogi postępu chłopu polskiego”, L. Krzywickiego „Primitive Society and its vital statistics”, I tom „Pism pomniejszych” F. Skarbka, II tom „Socjologii wychowania” F. Znanieckiego i I tom Biblioteki „Ekonomisty”.

3. Fundusz Kultury Narodowej subsydiował niektóre prace badawcze, prowadzone przez Polski Instytut Badania Zagadnień Ludnościowych nad zmniejszaniem się stopy urodzeń w Polsce i przez Światowy Związek Polaków z Zagranicy (przeprowadzenie i opracowanie I spisu Polaków za granicą).

Nadto 5 pracowników (1 w Poznaniu i 4 w Warszawie) korzystało z pomocy materialnej Funduszu Kultury Naukowej na badania z zakresu nauk prawnospołecznych i ekonomicznych w kraju, a 12 (1 ze Lwowa, 1 z Łodzi, 1 z Paryża, 4 z Poznania, 2 z Warszawy i 3 z Wilna) — na badania za granicą.

Wyniki ich badań zostały ogłoszone drukiem w 17 książkach i rozprawach.

4. Fundusz Kultury Narodowej przyznał 77 młodym prawnikom, socjologom, ekonomistom i handlowcom 110 stypendiów krajowych i zagranicznych.

Wyniki ich studiów zostały ogłoszone drukiem w 50 książkach i rozprawach.

8 spośród nich habilitowało się, a 1 objął katedrę w szkole wyższej.

NAUKI FILOZOFICZNE Z TEOLOGIĄ

1. Fundusz Kultury Narodowej przyznał zasiłek Zakładowi Psychologii U. J. P. na zakup aparatury do badań.

2. Spośród czasopism i roczników subsydiowano „Collectanea Theologica”, „Kwartalnik Psychologiczny”, „Przegląd Filozoficzny”, „Ruch Filozoficzny” i „Studia Philosophica”.

Z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej wydano ok. 20 książek z zakresu nauk filozoficznych, psychologii i teologii, wśród nich m. in. III tom przekładu „Państwa Bożego” św. Augustyna, „Psychologię niewidomych” M. Grzegorzewskiej, przekłady dialogów Platona, dzieło Z. Zawirskiego „L'évolution de la notion du temps”, kilka tomów wydawnictwa „Studia Teologiczne” i I tom Biblioteki „Przeglądu Filozoficznego”.

3. Dwie osoby (w Poznaniu i w Warszawie) korzystały z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej na badania filozoficzne w kraju, 9 (3 z Krakowa, 1 z Rzymu i 5 z Warszawy) — prowadziło za granicą badania z zakresu historii filozofii, logiki, estetyki, psychologii i teologii.

Wyniki ich badań zostały ogłoszone drukiem w 4 książkach i rozprawach.

4. Fundusz Kultury Narodowej przyznał 35 młodym filozofom, estetykom, psychologom i teologom 48 stypendiów krajowych i zagranicznych.

Wyniki ich studiów zostały ogłoszone drukiem w 28 książkach i rozprawach.

4 spośród nich habilitowało się, 1 objął katedrę uniwersytecką.

NAUKI PEDAGOGICZNE

1. Spośród wydawnictw pedagogicznych Fundusz Kultury Narodowej subsydiował czasopismo „Minerwa Polska”, „Bulletin International de la Société Scientifique de Pédagogie”, przekład „Wielkiej Dydaktyki” J. A. Komeńskiego oraz I i II części dzieła J. J. Rousseau „Emil czyli o wychowaniu”.*)

2. Korzystając z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej, 2 osoby (z Krakowa i z Warszawy) wyjechały za granicę w celu przeprowadzenia badań naukowo-pedagogicznych.

3. Fundusz Kultury Narodowej przyznał 13 osobom 16 stypendiów krajowych i zagranicznych na studia naukowe z zakresu pedagogiki.

Wyniki tych studiów ogłoszono drukiem w 9 książkach i rozprawach.

B. Uwagi ogólne

W ramach niniejszego zwięzłego zarysu nie można, rzecz prosta, wymienić wszystkich tych zagadnień, nad którymi pracowano przy pomocy subwencji czy stypendiów Funduszu Kultury Narodowej, lub których dotyczyły wydawnictwa, ukazujące się w druku z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej, podajemy więc poniżej — traktując to wyłącznie przykładowo — parę tylko grup zagadnień, w które dadzą się ująć niektóre wydawnictwa i prace badawcze, podejmowane i przeprowadzone przy poparciu materialnym Funduszu Kultury Narodowej.

A. Przede wszystkim wskazać tu można wielką grupę zagadnień, dotyczących wszechstronnego badania — pod względem fizjograficznym, historycznym itd. — zarówno całej Polski, jak i poszczególnych jej regionów.

Specjalne warunki, w jakich się do czasu odzyskania niepodległości znajdowała nauka polska, sprawiły, że pod względem naukowym ziemie, wchodzące w skład Państwa Polskiego, nie są jeszcze dostatecznie zbadane. Istniejące w tej dziedzinie bardzo poważne zaniedbania na-

*) Kilka tomów subsydiowanych przez Fundusz Kultury Narodowej wydawnictw Naukowego Towarzystwa Pedagogicznego w Krakowie uwzględniono wyżej w innych działach (nauk biologicznych, historycznych, prawnych i ekonomiczno-społecznych).

leży w jak najszybszym tempie usunąć. To też Fundusz Kultury Narodowej szczególną uwagę zwrócił na ten kompleks zagadnień i w miarę swych możliwości materialnych popierał badania w tym zakresie.*)

I. Tak więc, jeśli idzie o Pomorze i Wielkopolskę, Fundusz Kultury Narodowej subwencjonował badania:

1) gleboznawcze, prowadzone pod kierunkiem prof. F. Terlikowskiego na obszarze województwa poznańskiego;

2) botaniczne i zoologiczne, prowadzone na stacji morskiej na Helu, w innych punktach wybrzeża Bałtyku oraz nad jeziorami Wielkopolskimi przez J. Bowkiewicza, prof. B. Fulińskiego, H. Gajewską, J. Jarockiego, R. Kobendzę, F. Krawca, S. Markowskiego, H. Raabego, J. Rzóske i prof. J. Wołoszyńską;

3) etnograficzne, prowadzone przez M. Znamierowską-Prüfferową nad rybołóstwem na Gopie i w dolnym biegu Wisły;

4) historyczne, dotyczące przeszłości Wielkopolski i Pomorza, prowadzone przez T. Dubieckiego, K. Górskiego, ś. p. J. Paczkowskiego i K. Wachowskiego;

5) dialektologiczne, prowadzone przez A. Tomaszewskiego na obszarze Wielkopolski.

Prócz tego Fundusz Kultury Narodowej przyznawał zasiłki na:

1) prace wykopaliskowe, prowadzone pod kierunkiem prof. J. Kostrzewskiego na terenie przedhistorycznej osady bagiennej w Biskupinie i w kilku punktach na Pomorzu oraz przez prof. A. Wrzóska na Ostrowie Lednickim;

2) prace nad przygotowaniem do druku I tomu „Słownika Geograficznego Państwa Polskiego”, obejmującego Pomorze i Prusy Wschodnie;

3) prace przygotowawcze do wydania „Atlasu Historycznego Ziem Zachodnich Polski”, prowadzone przez Poznańskie Tow. Przyjaciół Nauk.

Nadto Fundusz Kultury Narodowej subsydiował:

1) liczne wydawnictwa, poświęcone dziejom Pomorza (tomy „Fontes”, „Roczników” i „Zapisek” T-wa Naukowego w Toruniu, książka prof. K. Tymienieckiego p. t. „History of Polish Pomerania”) i dziejom Wielkopolski (dzieła T. Erecińskiego i S. Kieniewicz);

*) Cały materiał podzielono tu na 6 części, ujmując go w 5 grup regionalnych, według województw, osobno zaś, w części szóstej, wymieniając wydawnictwa i badania, obejmujące cały obszar Polski; wyniki badań, przeprowadzonych przez stypendystów F. K. N., nie zostały tu uwzględnione.

2) czasopisma regionalne („Rocznik Gdański” i wydawane przez T-wa Miłośników Historii w Poznaniu „Roczniki Historyczne”);

3) wydanie polskiego przekładu „Gramatyki pomorskiej” F. Lorentza oraz zbiorowej pracy F. Lorentza, A. Fischera i T. Lehra-Splawińskiego pt. „Kaszubi — kultura ludowa i język”.

II. Z badań, dotyczących obszaru województw centralnych (białostockiego, kieleckiego, lubelskiego, łódzkiego i warszawskiego), Fundusz Kultury Narodowej subwencjonował badania:

1) geologiczne, prowadzone przez Tow. Muzeum Ziemi m. in. w okolicach Grodna, Kiele, Puław i Warszawy oraz przez M. Prószyńskiego w dorzeczu Bugu, przez J. Trelę w okolicach Włodawy, a przez J. Premika na terenie województw kieleckiego i łódzkiego;

2) paleontologiczne, prowadzone przez prof. R. Kozłowskiego w Sandomierskim, i paleobotaniczne, prowadzone przez J. Lilpopa w Górach Świętokrzyskich;

3) botaniczne, prowadzone pod kierunkiem prof. B. Hryniewieckiego na Suwalszczyźnie i na Kurpiach, a przez Z. Pietkiewicza w okolicach Warszawy, oraz hydrobiologiczne, prowadzone przez J. Bowkiewicza i J. Rzóske na jeziorach wigierskich;

4) eto- i ekologiczne, prowadzone przez prof. R. Minkiewicza głównie w Lubelszczyźnie;

5) etnograficzne, prowadzone przez A. Chętnika i ks. W. Skierkowski na Kurpiach;

6) dialektologiczne, prowadzone pod kierunkiem prof. W. Doroszewskiego na Mazowszu i Podlasiu oraz przez A. Tomaszewskiego na obszarze woj. łódzkiego.

Nadto Fundusz Kultury Narodowej umożliwił rozszerzenie działalności Stacji Hydrobiologicznej na Wigrach przez założenie tam pracowni biochemicznej i poczynienie szeregu niezbędnych inwestycji, popierał stale materialnie Tow. Naukowe Płockie i pozostającą pod jego opieką Stację badań naukowych dorzecza środkowej Narwi w Nowogrodzie Łomżyńskim, subwencjonował 3 muzea Polskiego T-wa Krajoznawczego: Łowickie w Łowiczu, Kurpiowskie w Nowogrodzie Łomżyńskim i Kujawskie we Włocławku.

Korzystając z pomocy materialnej Funduszu Kultury Narodowej, Towarzystwo Prehistoryczne w Poznaniu wykupiło częściowo tereny

przedhistorycznych kopaliń krzemienia w Krzemionkach w powiecie opatowskim.

Poza tym Fundusz Kultury Narodowej przyznawał zasiłki na wydawnictwa regionalne, jak „Pamiętnik Lubelski”, „Pamiętnik Świętokrzyski” i „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego”, zawierający, m. in. pracę ks. Wł. Skierkowskiego „Puszcza Kurpiowska w pieśni”, oraz na wydanie prac historycznych A. Bilińskiego, A. Kossowskiego, T. Piotrowskiego i prof. W. Tokarza, dotyczących dziejów Ziemi Dobrzyńskiej, Lubelszczyzny, woj. łęczyckiego i m. st. Warszawy, a nadto „Lubelskiej Księgi Podkomorskiej XV w.” w opracowaniu prof. L. Białkowskiego i rozprawy A. Wolffa pt. „Metryka Mazowiecka”.

Prócz tego z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej wydano „Mapę geologiczną okolic Warszawy” w opracowaniu J. Samsonowicza i pracę R. Kobendzy o Puszczy Kampinoskiej.

III. Na obszarze wschodnich województw kresowych (nowogrodzkiego, poleskiego, wileńskiego i wołyńskiego) Fundusz Kultury Narodowej subwencjonował badania:

- 1) geochemiczne, nad radioaktywnością źródeł na Wołyniu, prowadzone przez S. Grabiankę;
- 2) geologiczne, prowadzone przez prof. S. Małkowskiego i Komitet Badań Trockich na Wileńszczyźnie oraz przez prof. S. Małkowskiego i Towarzystwo Muzeum Ziemi na Wołyniu;
- 3) geologiczno-paleontologiczne, prowadzone przez W. Kracha w okolicach Krzemieńca na Wołyniu;
- 4) botaniczne, prowadzone przez Komitet Badań Trockich na Wileńszczyźnie, a przez prof. S. Dziubałtowskiego i R. Kobendzę — na Wołyniu;
- 5) zoologiczne, prowadzone przez Komitet Badań Trockich i przez J. Bowkiewicza na Wileńszczyźnie, a przez Instytut im. Nenckiego Biologii Doświadczalnej i przez L. Wiśniewskiego na Polesiu;
- 6) antropologiczne, prowadzone przez J. Mydlarskiego na Polesiu;
- 7) prehistoryczne, prowadzone przez dyr. R. Jakimowicza na Wołyniu;
- 8) etnograficzne, prowadzone przez Komitet Badań Trockich i przez M. Znamierowską-Prüfferową na Wileńszczyźnie, przez prof. K. Moszyńskiego i J. Obrębskiego na Polesiu oraz przez Cz. Pietkiewicza nad dawniej zebranymi materiałami z Polesia;

9) językowe, prowadzone z ramienia Polskiej Akademii Umiejętności przez O. Chomińskiego i prof. J. Otrębskiego nad obszarem litewszczyzny w granicach Polski;

10) historyczne, dotyczące przeszłości Litwy i m. Wilna, prowadzone przez J. Adamusa i ks. P. Śledziewskiego.

Prócz tego Fundusz Kultury Narodowej pokrywał część wydatków ogólnych Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie i subsydiował prowadzone przez to Towarzystwo prace nad kodeksem m. Wilna.

Nadto Fundusz Kultury Narodowej przyznawał zasiłki Muzeum Wołyńskiemu w Łucku i Muzeum Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Słonimie.

Z działu wydawnictw, dotyczących tych obszarów, Fundusz Kultury Narodowej subwencjonował:

a) szereg wydawnictw, dotyczących przeszłości ziem b. W. Ks. Litewskiego („Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi”, prace historyczne S. Dziadulewicz, O. Hedemanna, prof. L. Kolankowskiego, prof. H. Łowmiańskiego, ks. W. Meysztowicza, prof. H. Paszkiewicza i W. Worotyńskiego, tom „Światowita” z materiałami, dotyczącymi prehistorii Ziemi Wileńskiej);

b) „Ateneum Wileńskie”, „Rocznik Prawniczy Wileński”, „Rocznik Tatarski”, monografię zbiorową pt. „Wilno i Ziemia Wileńska”;

c) kilka tomów „Prac” Wydziału Nauk Matematyczno-Przyrodniczych Tow. Przyjaciół Nauk w Wilnie;

d) dzieła ś. p. M. Federowskiego i prof. K. Moszyńskiego, zawierające wyniki badań etnograficznych, przeprowadzonych na Polesiu;

e) prace: historyczną S. Kuczyńskiego, dotyczącą przeszłości ziem czernihowsko-siewierskich, i językoznawczą prof. W. Kuraszkiewicza, dotyczącą gramot halicko-wołyńskich XIV — XV wieku;

f) studium Z. Cichockiej-Petrażyckiej o żywiole niemieckim na Wołyniu;

g) „Rocznik Wołyński”.

IV. Na obszarze województw: lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego, Fundusz Kultury Narodowej subsydiował badania:

1) geograficzne i geologiczne, prowadzone na krawędzi Podola przez Polskie Tow. Przyrodników im. Kopernika we Lwowie;

2) gleboznawcze i geologiczne, prowadzone na Huculszczyźnie przez prof. S. Miklaszewskiego i B. Świdzkiego;

3) botaniczne i leśne, prowadzone na obszarze Huculszczyzny i Karpat Wschodnich przez S. Batkę, T. Gieruszyńskiego, J. Mądalskiego, J. Motykę, B. Pawłowskiego, grupę uczniów prof. W. Szafera i in., botaniczne, prowadzone na krawędzi Podola przez Polskie Tow. Przyrodników im. Kopernika we Lwowie, oraz paleobotaniczne, prowadzone przez J. Lilpopa na Podolu.

4) zoologiczne, prowadzone przez Polskie Tow. Przyrodników im. Kopernika, R. Kuntzego i J. Noskiewicza na terenie Podola, a przez J. Fudakowskiego, prof. B. Fulińskiego, W. Niesiołowskiego, S. Pilawskiego, S. Smreczyńskiego, prof. J. Stacha i R. Wojtusiaka na Huculszczyźnie i w Karpatach Wschodnich;

5) etnograficzne, prowadzone na Huculszczyźnie przez prof. A. Fischera, i gwarowe, prowadzone na tym samym terenie przez prof. J. Janowa;

6) nad budownictwem na Huculszczyźnie, prowadzone przez Zakład Architektury Polskiej i Historii Sztuki Politechniki Warszawskiej;

7) historyczne, nad pochodzeniem ludności m. Lwowa w dobie współczesnej, prowadzone pod kierunkiem prof. F. Bujaka we Lwowie.

Poza tym Fundusz Kultury Narodowej przyznawał zasiłki Tow. Przyrodników im. Kopernika we Lwowie na przeprowadzenie remontu Stacji Biologicznej im. Zamoyskich w Drozdowicach, Podolskiemu Tow. Przyjaciół Nauk w Tarnopolu (na zaspokojenie ogólnych potrzeb Towarzystwa) oraz na zakup przedmiotów sztuki ludowej: Muzeum Pokuckiemu w Stanisławowie i Tow. Przyjaciół Huculszczyzny (dla Muzeum Huculskiego w Żabiu).

Fundusz Kultury Narodowej subsydiował również prowadzone przez Polską Akademię Umiejętności prace wykopaliskowe w Staruni i badania nad znalezionymi tam materiałami z epoki dyluwium, wśród których, jak wiadomo, znajduje się niemal całkowicie zachowany okaz nosorożca włochatego.

Prócz tego Fundusz Kultury Narodowej subsydiował wydanie prac z wynikami badań: prof. prof. W. Teisseyrego i J. Tokarskiego z zakresu geologii Karpat Wschodnich, prof. R. Kozłowskiego z dziedziny paleontologii i T. Sulimirskiego z dziedziny prehistorii polskiego Podola.

Nadto z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej ukazywały się wydawane przez Tow. Naukowe we Lwowie „Najstarsze akta konsystorza lwowskiego” oraz „Akta grodzkie i ziemskie”, zawierające materiały z archiwów lwowskich, praca T. Mańkowskiego pt. „Lwowskie kościoły barokowe” i in.

Fundusz Kultury Narodowej subsydiował wydawnictwo „Rocznika” Tow. Przyjaciół Nauk w Przemyśle i przyznał zasiłek na wydanie studium społeczno-gospodarczego Wł. Przybysławskiego o wsi Uniż, położonej w powiecie horodeńskim woj. stanisławowskiego.

V. Na obszarze województw krakowskiego i śląskiego Fundusz Kultury Narodowej subsydiował badania:

1) geologiczne, prowadzone przez J. Kuhla nad złożami soli kamiennej w Bochni, przez F. Rabowskiego w Tatrach i przez J. Premika na Śląsku;

2) petrograficzne i chemiczne, prowadzone przez A. Dratha i S. Jaskólskiego nad węglem kamiennym na Górnym Śląsku;

3) geomorfologiczne, prowadzone przez J. Młodziejowskiego w Tatrach;

4) botaniczne i leśne, prowadzone w Tatrach przez B. Pawłowskiego i M. Sokołowskiego;

5) etnograficzne, prowadzone pod kierunkiem prof. K. Moszyńskiego na Śląsku;

6) dialektologiczne, prowadzone przez Z. Stieberta na Łemkowszczyźnie oraz przez prof. K. Nitscha i M. Małeckiego na Podkarpaciu;

7) historyczne, prowadzone przez prof. K. Dobrowolskiego na Podhalu i na Śląsku oraz przez prof. Wł. Semkowicza na Górnej Orawie.

Fundusz Kultury Narodowej popierał materialnie akcję Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego, polegającą na wykupywaniu udziałów współwłasności nieruchomości w Tatrach w związku z tworzeniem Parku Narodowego.

Nadto Fundusz Kultury Narodowej przyznawał parokrotnie Muzeum Tatrzańskiemu im. dr T. Chałubińskiego w Zakopanem zasiłki na urządzenie pracowni naukowych, zakup i konserwację zbiorów oraz na cele wydawnicze.

Spośród wydawnictw, obejmujących swym zakresem region krakowski i podhalański, Fundusz Kultury Narodowej subsydiował „Rocznik Krakowski” i „Wierchy”, „Atlas językowy polskiego Podkarpacia”, opracowany przez prof. K. Nitscha i M. Małeckiego, dzieła prof. prof. J. Rafacza i Wł. Semkowicza, dotyczące przeszłości Podhala, oraz monografię J. Fiericha pt. „Broniszów — wieś powiatu ropczyckiego” (w woj. krakowskim).

VI. Spośród przedsięwzięć naukowych, które zasięgiem swym objęły lub objąć mają cały obszar Polski, wymienić można:

- 1) pomiary sieci magnetycznej I rzędu, prowadzone przez Obserwatorium Magnetyczne w Świdrze;
- 2) badania nad ludową kulturą duchową w Polsce, prowadzone pod kierunkiem prof. K. Moszyńskiego;
- 3) badania nad osadnictwem wiejskim w Polsce, prowadzone pod kierunkiem prof. S. Pawłowskiego;
- 4) prace rysunkowo-pomiarowe nad dawną architekturą polską, prowadzone przez Zakład Architektury Polskiej i Historii Sztuki Politechniki Warszawskiej;
- 5) prace przygotowawcze do wydania „Antropologicznego Atlasu Polski”, prowadzone pod kierunkiem B. Zaborskiego;
- 6) prace nad „Atlasem Historycznym Polski”;
- 7) prace nad „Słownikiem Geograficznym Państwa Polskiego”, którego I tom, subsydiowany przez Fundusz Kultury Narodowej, znajduje się w druku.

Z wydawnictw, korzystających z subwencji Funduszu Kultury Narodowej, wymienić można w tym dziale:

„Polski Słownik Biograficzny”, „Rośliny polskie”, „Krajobrazy roślinne Polski”, „Ptaki ziem polskich” J. Sokołowskiego, „Mięczaki miocenyjskie ziem polskich” prof. W. Friedberga, „Regiony ekonomiczno-rolnicze Polski” F. Dziedzica, „Drogi postępu chłopstwa polskiego” W. Bronikowskiego.

Nadto w licznych czasopismach i rocznikach subwencjonowanych przez Fundusz Kultury Narodowej (np. „Acta Societatis Botanicorum Poloniae”, „Archiwum Hydrobiologii i Rybactwa”, „Kosmos”, „Lud Słowiański”, „Polskie Czasopismo Entomologiczne”, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, „Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych”, „Wszechświat”, „Ziemia”, „Zoologica Poloniae”) ukazywały się rozprawy z wynikami badań, obejmujących swym zakresem bądź poszczególne regiony, bądź też cały obszar Polski.

B. Przeznaczając poważną część swych kredytów na popieranie wszechstronnych badań Polski, Fundusz Kultury Narodowej subsydiował również badania o szerszym międzynarodowym zasięgu.

Nie dążąc do całkowitego wyczerpania materiału w tym zakresie, wymieniamy poniżej niektóre bardziej charakterystyczne pozycje.

Tak więc Fundusz Kultury Narodowej umożliwił założenie w Warszawie Obserwatorium Sejsmologicznego I rzędu do notowań dalekich

wstrząsów, pokrył część kosztów zorganizowania polskiej wyprawy polarnej, która wyjechała w 1932 r. na wyspę Niedźwiedzią, aby wziąć udział w pracach Roku Polarnego, oraz polskiej wyprawy polarnej na Spitsbergen, która wyruszyła w 1934 r.

Z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej korzystał Komitet Redakcyjny „Słownika Starożytności Słowiańskich” i prof. A. Fischer we Lwowie, przygotowujący materiały do polskiego działu „Handwörterbuch des slavischen Volksglaubens”.

Przy pomocy zasiłków Funduszu Kultury Narodowej kilkudziesięciu uczonych polskich, reprezentujących różne dziedziny nauki, wyjeżdżało za granicę; prowadzili oni tam badania w terenie lub też pracowali w archiwach, bibliotekach, muzeach i instytutach badawczych. Wyniki ich pracy stanowiły niejednokrotnie cenny wkład do dorobku naukowego krajów, w których badania swe przeprowadzali.

To samo można powiedzieć o licznych badaniach, przeprowadzonych w kraju przez uczonych polskich przy pomocy zasiłków lub stypendiów Funduszu Kultury Narodowej.

Należy tu również wymienić szereg wydawnictw, drukowanych bądź wyłącznie, bądź przeważnie (jeśli chodzi o czasopisma) w językach obcych, jak np. „Acta Biologiae Experimentalis”, „Acta Physica Polonica”, „Fundamenta Mathematicae”, „Chirurgia Clinica” „Monografie Matematyczne” „Palaeontologia Polonica”, „Studia Philosophica”, „Rocznik Orientalistyczny”, „Zoologica Poloniae” itd.

Do tejże grupy będą należały takie dzieła, jak np. „Travaux pratiques de la métallographie” prof. W. Broniewskiego, „Tentamen florum Lithuaniae” prof. B. Hryniewieckiego, przygotowywana do druku praca prof. L. Krzywickiego „Pilkalnie na Litwie” i dzieło tegoż autora pt. „Primitive Society and its vital statistics”, prof. E. Lotha „L'anthropologie des parties molles”, drukowane przeważnie w językach obcych dzieła i rozprawy z zakresu językoznawstwa ogólnego, filologii klasycznej itp. K. Kumanieckiego, prof. J. Kuryłowicza, J. Manteuffla, ks. prof. P. Nowickiego, prof. J. Otrębskiego, prof. St. Słońskiego, W. Steffena, R. Stopy, W. Strzeleckiego, prof. St. Witkowskiego i prof. T. Zielińskiego, wydane przez Polską Akademię Umiejętności „Alberti Bolognetti Nuntii Apostolici in Polonia Epistolae et Acta, 1581 — 1585, pars I”, szereg wydawnictw Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie (prace prof. E. Koschmiedera i prof. J. Krzyżanowskiego z Sekcji

Filologicznej, B. Cyrulińskiego i S. Swianiewicza z Sekcji Gospodarczej oraz II tom „Rocznika” Instytutu, poświęcony „zagadnieniom gospodarki Z. S. S. R.”), kilka tomów dzieła J. Kucharzewskiego „Od białego caratu do czerwonego” itd.

Wszystkie te wydawnictwa (a wymienione wyżej tytuły przytoczone są wszak tylko przykładowo, liczbę ich możnaby znacznie powiększyć) ułatwiają uczonym zagranicznym zaznajamianie się z wynikami prac polskich badaczy i umożliwiają ekspansję polskiej twórczości naukowej za granicą.

C. Jednocześnie Fundusz Kultury Narodowej popierał wydawnictwa przekładów na język polski dzieł wybitnych autorów obcych. Tak więc przy pomocy materialnej Funduszu Kultury Narodowej ukazały się m. in. tłumaczenia dzieł św. Augustyna, H. Bergsona, Galileusza, J. A. Komeńskiego, Platona, Plauta, J. J. Rousseau, P. R. Tacyta, E. B. Titchenera i H. Wölfflina.

D. Nie uchylał się również Fundusz Kultury Narodowej od subsydiowania takich prac i wydawnictw, których głównym celem było ułatwianie twórczej pracy naukowej, przygotowywanie jak najlepszych warunków do takiej pracy w różnych dziedzinach nauki.

Tak więc z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej ukazały się niektóre tomy nowego wydania tzw. warszawskiego „Słownika Języka Polskiego”, tom matematyczny „Słownika Polskich Wyrazów Technicznych”, wydawanego przez Akademię Nauk Technicznych, 2-tomowy „Słownik Lekarski” prof. F. Giedroycia, II wydanie „Słownika architektów i budowniczych Polaków oraz cudzoziemców w Polsce pracujących” St. Łozy, drugie uzupełnione wydanie „Literatury Polskiej” prof. G. Korbuta, kilka zeszytów II wydania „Bibliografii Historii Polskiej” prof. L. Finkla, „Katalog czasopism i wydawnictw ciągłych i zbiorowych Biblioteki Politechniki Lwowskiej”.

Nadto Fundusz Kultury Narodowej przyznawał zasiłki na uporządkowanie zbiorów Polskiego Archiwum Wojennego, na opracowanie przygotowywanego przez Bibliotekę Uniwersytecką we Lwowie katalogu czasopism i wydawnictw ciągłych, prenumerowanych i zakupywanych przez zakłady uniwersyteckie i instytucje naukowe we Lwowie, oraz na prowadzone przez Bibliotekę Uniwersytecką w Poznaniu prace nad centralnym katalogiem czasopism zagranicznych w polskich bibliotekach naukowych.

C. Działalność Funduszu Kultury Narodowej w zakresie popierania nauki w roku budżetowym 1936/37

W dziewiątym roku swego istnienia (tj. w roku budżetowym 1936/37 Fundusz Kultury Narodowej prowadził dalej swe prace, nie zmieniając ich zakresu i zasadniczych wytycznych. Za wcześnie jest jeszcze obecnie na podawanie całokształtu wyników działalności Funduszu Kultury Narodowej w tym okresie. Można jednak wymienić przykładowo niektóre liczby i wskazać pewne przedsięwzięcia naukowe, które Fundusz Kultury Narodowej w tym roku budżetowym popierał.

Tak więc np. subsydiowano w dalszym ciągu pracownię biologiczną i fizyczną Instytutu Radowego im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie, badania fizjograficzne na Podolu, prowadzone przez Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika we Lwowie, prace nad wykopaliskami przedhistorycznymi w Biskupinie, nad „Atlasem Historycznym Polski”, „Słownikiem Geograficznym Państwa Polskiego”, „Polskim Słownikiem Biograficznym” i polskim słownictwem technicznym. Z prac nowopodjętych przy poparciu Funduszu Kultury Narodowej w tym okresie wymienić można m. in. budowę w Pińsku Poleskiej Stacji Hydrobiologicznej do badań rzecznych.

Pośród czasopism i roczników popierano w dalszym ciągu:

„Acta Biologiae Experimentalis”, „Acta Physica Polonica”, „Acta Societatis Botanicorum Poloniae”, „Archiwum Hydrobiologii i Rybactwa”, „Ateneum Wileńskie”, „Biuletyn Historii Sztuki i Kultury”, „Collectanea Theologica”, „Czasopismo Techniczne”, „Ekonomistę”, „Fundamenta Mathematicae”, „Kosmos”, „Kwartalnik Psychologiczny”, „Pamiętnik Literacki”, „Przegląd Filozoficzny”, „Przegląd Socjologiczny”, „Przewodnik Historyczno-Prawny”, „Rocznik Dendrologiczny”, „Rocznik Gdański”, „Rocznik Krakowski”, „Rocznik Orientalistyczny”, „Rocznik Polskiego Towarzystwa Geologicznego”, „Rocznik Prawniczy Wileński”, „Rocznik Tatarski”, „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyśle”, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, „Roczniki Historyczne”, „Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych”, „Studia Philosophica”, „Wszechświat”, „Zoologica Poloniae”.

Po raz pierwszy w tym roku budżetowym korzystały z pomocy Funduszu Kultury Narodowej: „Archiwum Kryminologiczne”, „Przegląd Bydgoski” i „Studia Logica”.

Ogółem przyznano w tym okresie zasiłki na zakup książek i przyrządów do badań, na prowadzenie prac badawczych i na cele wydawnicze 65 instytucjom naukowym (towarzystwom, instytutom badawczym, redakcjom itp.) oraz 84 badaczom (w tym na zakup książek i przyrządów do badań 14 badaczom, na cele wydawnicze—7, na badania w kraju i za granicą—63).

Prócz tego 173 młodym pracownikom naukowym przyznano stypendia badawcze, krajowe i zagraniczne.

DZIAŁALNOŚĆ FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ W ZAKRESIE POPIERANIA SZTUKI

Treść: A. Popieranie poszczególnych działów sztuki w latach budżetowych 1928/29 — 1935/36. B. Uwagi ogólne. C. Działalność F. K., N, w zakresie popierania sztuki w roku budżetowym 1936/37.

A. Popieranie poszczególnych działów sztuki w latach budżetowych 1928/29 — 1935/36

W rozdziale niniejszym przedstawiono działalność Funduszu Kultury Narodowej kolejno w zakresie popierania: literatury, teatru i kina, muzyki oraz plastyki. Układ materiału jest tu nieco inny niż w dziale nauki ze względu na odrębny charakter spraw przedstawianych; nawet w obrębie poszczególnych działów sztuki z tych samych względów nie dało się tu zastosować jednolitego układu. Trzeba było dodać również dział piąty, umieszczając w nim pozycje, obejmujące różne działy sztuki.

LITERATURA

W dziale literatury akcja subwencyjna Funduszu Kultury Narodowej szła w 2 kierunkach: popierania wydawnictw oraz udzielania zasiłków lub stypendiów na prace literackie.

Lista pisarzy, których utwory i prace ukazały się w druku przy pomocy zasiłków Funduszu Kultury Narodowej, przyznanych w latach budżetowych 1928/29—1935/36, obejmuje następujące nazwiska: Z. Bartkiewicz, H. Boguszewska, W. Borowy, F. Brodowski, St. Brzozowski, A. L. Czerny, M. Dunin-Kozicka, A. Dygasiński, A. Górski, M. Grossek-Korycka, M. Kasprowiczowa, S. Kołaczkowski, A. Gruszecka, K. Iłakowiczówna, F. Kruszevska, T. Miciński, Wł. Orkan, E. Orzeszkowa, B. Ostrowska, M. Piechal, Z. Reutt-Witkowska, A. Rybicki, Sewer

(Ignacy Maciejowski), L. Staff, A. Sygietyński, J. Szaniawski, St. Wyspiański i T. Zieliński.

Prócz tego w druku znajduje się pełne wydanie pism C. K. Norwida w opracowaniu Z. Miriama Przesmyckiego i wydanie listów St. Przybyszewskiego.

Z zakresu tłumaczeń wymienić można kilka tomów powieści J. Conrada-Korzeniowskiego, „Szkice” R. W. Emersona i „Don Karlosa” Fr. Schillera.

Osobną pozycję zajmuje książka: „Życie i praca pisarza polskiego”, opracowana na podstawie ankiety Związku Zawodowego Literatów Polskich w Warszawie.

Pośród czasopism i roczników Fundusz Kultury Narodowej subsydiował w dziale literatury: „Marchołta”, „Pamiętnik Warszawski”, „Rocznik Literacki”, „Środy Literackie”, „Zaranie Śląskie” i „Źródła Mocy”.

Zasiłki, przyznawane na cele wydawnicze, bądź pokrywały całkowicie koszty wydawnictwa, bądź też służyły jedynie do pokrycia honorarium autorskiego. Zasiłki te były zwykle (a zawsze wtedy, gdy wydawcą była firma prywatna) zwrotne pewną liczbą egzemplarzy wydanych książek.

Uzyskane w ten sposób wydawnictwa były następnie rozsyłane do bibliotek.

Zasiłki i stypendia w dziale literatury w okresie sprawozdawczym otrzymało ogółem 107 osób. *).

TEATR I KINO

W dziale tym ogromna większość zasiłków przyznawana była teatrom na prowincji i w Warszawie. W pierwszych latach działalności Funduszu Kultury Narodowej subwencje te były udzielane na ogólne potrzeby artystyczne teatrów. W latach następnych, ze względu na szczupłość środków, jakimi Fundusz Kultury Narodowej rozporządzał, ograniczano się do przyznawania zasiłków na wystawianie poszczególnych sztuk z tzw. wielkiego repertuaru. Umożliwiało to niejednokrotnie dyrekcjom teatrów wystawianie sztuk wartościowych, które inaczej, ze względu na wysokie koszty wystawy lub tzw. ryzyko kasowe, nie mogłyby się ukazać na scenie.

*) 2 z nich korzystały poza tym ze stypendiów z działu teatru i kina.

Spis teatrów, które w okresie sprawozdawczym korzystały z pomocy materialnej Funduszu Kultury Narodowej, przedstawia się następująco: Miejski Teatr Kameralny w Częstochowie, Teatry Miejskie we Lwowie, Teatr Wołyński im. J. Słowackiego w Łucku, Teatr Regionalny w Płocku, Teatr „Scena Nowa” i Teatr Nowy w Poznaniu, Teatr Podolsko-Pokucki im. St. Moniuszki w Stanisławowie, Teatr Miejski, a następnie kolejno Teatr Narodowy i Teatr Ziemi Pomorskiej w Toruniu, Teatr Aktora, teatry: Ateneum, Comoedia, Jaskółka, „Placówka Żywego Słowa”, Teatr im. Żeromskiego, Teatr Objazdowy Związku Obrony Kresów Zachodnich w Warszawie, Teatry Miejskie w Wilnie oraz Instytut Reduty (najpierw w Wilnie, a następnie w Warszawie).

Czynione przez Fundusz Kultury Narodowej próby subsydiowania wytwórczości filmowej nie dały na ogół zadowalających wyników. Próby te mogły być zresztą podejmowane jedynie w bardzo szczupłym zakresie, gdy tymczasem ta dziedzina życia artystycznego wymaga—aby móc osiągnąć odpowiednie wyniki—bardzo poważnych wkładów pieniężnych.

Z zasiłków i stypendiów Funduszu Kultury Narodowej na prace i studia z zakresu teatru i filmu korzystało w okresie sprawozdawczym 21 osób (reżyserzy, aktorzy, dekoratorzy teatralni i in.).

MUZYKA

Zasiłki udzielane w tym dziale były przeważnie przeznaczone:

- 1) na zakup instrumentów lub nut dla szkół i instytucji muzycznych;
- 2) na działalność artystyczną organizacyj i zespołów muzycznych;
- 3) na cele wydawnicze.

Prócz tego przyznawano zasiłki i stypendia muzyczne zarówno kompozytorom, jak i artystom-muzykom odtwórcom (pianistom, skrzypkom, wiolonczelistom, śpiewakom, organistom itd.) oraz teoretykom muzyki.

Zasiłki na zakup instrumentów muzycznych lub nut w okresie sprawozdawczym otrzymały: Miejskie Konserwatorium Muzyczne w Bydgoszczy, Konserwatorium T-wa Muzycznego w Krakowie, Tow. Wydawnicze Muzyki Polskiej w Warszawie, Konserwatorium Muzyczne i Konserwatorium Muzyczne im. Karłowicza w Wilnie.

Zasiłki na działalność artystyczną otrzymywały: Polskie Tow. Muzyczne w Gdańsku, Komitet Organizacyjny Koncertów Szkolnych w Krakowie, Teatr Wielki w Lublinie (wystawienie opery St. Moniuszki), Polskie Tow. Muzyczne we Lwowie, Wielkopolski Związek Kół Śpie-

waczych w Poznaniu, Polska Kapela Ludowa, Kwartet Polski, Opera, Stowarzyszenie Miłośników Dawnej Muzyki, Tow. Śpiewacze „Harfa” i Tow. Wydawnicze Muzyki Polskiej (na działalność ORMuz’u, urządzającego koncerty i audycje szkolne) w Warszawie, Chór „Echo”, Chór Kościelny Bazyliki Katedralnej, Rada Wileńskich Zrzeszeń Artystycznych (na organizowanie koncertów i odczytów muzycznych) i Wileńskie Tow. Filharmoniczne w Wilnie.

Zasiłki na cele wydawnicze otrzymały: Komitet Wydawniczy Dzieł ś. p. Ks. E. Gruberskiego w Czerwińsku, Instytut Bałtycki w Toruniu (wydanie „Pieśni Ludu Pomorskiego”), red. miesięcznika „Chór”, Stowarzyszenie Kompozytorów Polskich, Stowarzyszenie Miłośników Dawnej Muzyki, Warszawskie Tow. Muzyczne, Tow. Wydawnicze Muzyki Polskiej i Związek Nauczycielstwa Polskiego (na wydanie „Pieśni Podhala”) w Warszawie.

Spośród czasopism i wydawnictw ciągłych, które korzystały z pomocy Funduszu Kultury Narodowej, wymienić należy: „Kwartalnik Muzyczny”, „Muzykę Polską” i „Polski Rocznik Muzykologiczny”.

Z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej wydano kilka książek muzycznych (m. in. „Harmonikę Chopina” L. Bronarskiego oraz „Instrumentoznawstwo” K. Sikorskiego) i z górą 70 zeszytów nut różnych kompozytorów, współczesnych i dawniejszych.

Poza tym Stowarzyszeniu Młodych Muzyków Polaków w Paryżu przyznawał Fundusz Kultury Narodowej zasiłki na jego działalność samopomocową wśród młodych muzyków-Polaków we Francji, a Warszawskiemu Towarzystwu Muzycznemu—na uporządkowanie jego zbiorów bibliotecznych.

Z zasiłków i stypendiów Funduszu Kultury Narodowej na prace i studia muzyczne w kraju i za granicą korzystały w okresie sprawozdawczym ogółem 152 osoby.

PLASTYKA

Zasiłki przyznawane w tym dziale były przeznaczane:

- 1) na cele inwestycyjne;
- 2) na organizowanie wystaw i konkursów;
- 3) na cele wydawnicze;
- 4) na zakup dzieł sztuki.

Prócz tego Fundusz Kultury Narodowej przyznawał zasiłki i stypendia na prace i studia malarskie, rzeźbiarskie, graficzne itd. w kraju i za granicą.

Z zasiłków udzielanych na cele inwestycyjne korzystały w Warszawie: Instytut Propagandy Sztuki, Muzeum Etnograficzne przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa (dział sztuki ludowej), Spółdzielnia „Ład” oraz Tow. Przyjaciół Akademii Sztuk Pięknych (na budowę i urządzenie pracowni graficznej i rzeźbiarskiej). Nadto Muzeum Diecezjalnemu w Płocku przyznano zasiłek na restaurację tkanin zabytkowych.

Na zorganizowanie wystaw otrzymywały zasiłki: Tow. Artystów Polskich „Sztuka” w Krakowie i Wileńskie Tow. Artystów Plastyków, a poza tym w Warszawie: Blok Zawodowych Artystów Plastyków, Instytut Propagandy Sztuki, Koło Artystów Grafików Reklamowych, Koło Artystów Plastyków p. n. „Al Fresco”, komitety organizacyjne wystaw: 5 związków artystycznych, J. Mehoffera i „Sztuka Wnętrza”, Komitet Paryski Malarzy Polskich, Stowarzyszenie „Ars Feminae”, Tow. Opieki nad Zabytkami Przeszłości (Wystawa Polskiej Sztuki Gotyckiej), Związek Zawodowy Artystów Plastyków oraz Ruchoma Wystawa Sztuki, która urządziła wystawy w 10 miastach na prowincji i w 4 punktach na krańcach Warszawy.

Fundusz Kultury Narodowej przyznawał nagrody na konkursach, organizowanych przez Komitet Restauracji Kościoła Mariackiego w Chełmie, Instytut Propagandy Sztuki w Warszawie (konkursy: na rzeźbę religijną i na restaurację ołtarza w kościele preromańskim w Grzegorzewicach) oraz przez Związek Zawodowy Artystów Rzeźbiarzy w Warszawie, a czasem pokrywał też koszty urządzania tych konkursów.

Nadto Fundusz Kultury Narodowej przeznaczał pewne kwoty na nagrody na dorocznych salonach w Instytucie Propagandy Sztuki oraz na I Międzynarodowej Wystawie Drzeworytów w Warszawie.

Z subwencji Funduszu Kultury Narodowej korzystały następujące czasopisma artystyczne: „Architekt”, „Architektura i Budownictwo”, „Głos Plastyków”, „Grafika”, „Plastyka”, „Sztuki Piękne” i „Wnętrze”.

Poza tym z zasiłków Funduszu Kultury Narodowej wydano kilka książek z zakresu sztuk plastycznych (m. in. pracę K. Piwockiego pt. „Drzeworyt ludowy w Polsce”) i obficie ilustrowane katalogi wystaw: Wł. Skoczylasa i Polskiej Sztuki Gotyckiej.

W dziale zakupów wymienić należy m. in. zbiór 1028 rysunków i akwarel Stan. Noakowskiego, kolekcję autoportretów i szereg obrazów wybitnych malarzy polskich, nabytych przez Muzeum Narodowe w Warszawie z zasiłku Funduszu Kultury Narodowej, bogaty, liczący przeszło 6.000 obiektów zbiór przedmiotów sztuki ludowej, z górą 60 odle-

wów gipsowych rzeźb, przeznaczonych do glijoteki polskiej, 100 egzemplarzy teki drzeworytów T. Kulisiewicza pt. „Szlembark”, rzeźby J. Biernackiego, A. Karnego i in.

Poza tym Fundusz Kultury Narodowej posiada ok. 250 obrazów, rzeźb, prac graficznych itp., otrzymanych tytułem zwrotu zasiłków, przyznawanych artystom plastynom na prace artystyczne, zakupywanych na dorocznych wystawach sprawozdawczych szkół artystycznych lub też nadsyłanych w darze przez artystów, korzystających z pomocy materialnej Funduszu Kultury Narodowej.

Zasiłki i stypendia na prace i studia artystyczne z zakresu plastyki w kraju i za granicą przyznano w okresie sprawozdawczym 307 osobom.

Z instytucji i wydawnictw, obejmujących swym zakresem różne działy sztuki, Fundusz Kultury Narodowej subwencjonował: Radę Wileńskich Zrzeszeń Artystycznych, rozwijającą działalność w zakresie różnych dziedzin sztuki, i rocznik „Życie Sztuki”.

Ogółem w ciągu swej 8-letniej działalności Fundusz Kultury Narodowej przyznał zasiłki i stypendia na prace i studia w kraju i za granicą, na pokrycie honorariów autorskich, na cele wydawnicze, na organizowanie wystaw itp. 585 artystom. Nie są tu wliczone osoby:

- 1) których utwory wydano drukiem przy pomocy zasiłków Funduszu Kultury Narodowej przyznanych różnym instytucjom;
- 2) które otrzymały na wystawach nagrody Funduszu Kultury Narodowej;
- 3) których prace (obrazy, rzeźby, teki graficzne itp.) zostały zakupione przez Fundusz Kultury Narodowej;
- 4) które korzystały z sum, wypłacanych przez Fundusz Kultury Narodowej na ręce profesorów szkół artystycznych do podziału między ich uczniów.

Ogólna liczba zasiłków i stypendiów, przyznanych artystom wyłącznie na prace i studia w kraju lub za granicą oraz na organizowanie wystaw, wyniosła w tym okresie:

w dziale literatury	167
„ „ teatru i kina	35
„ „ muzyki	290
„ „ plastyki	482
Razem	974

Liczba instytucji, które korzystały w tym okresie z pomocy Funduszu Kultury Narodowej w dziale sztuki, wyniosła ogółem 91.

W tym było:

w dziale literatury	12
„ „ teatru i kina	28
„ „ muzyki	18
„ „ plastyki	30
różnych (obejmujących swą działalnością po parę działów sztuki)	3
Razem	91

B. Uwagi ogólne

Powyższy przegląd działalności Funduszu Kultury Narodowej w zakresie popierania poszczególnych dziedzin sztuki należy uzupełnić przez przedstawienie tej działalności z innych jeszcze, ogólniejszych punktów widzenia.

I. O zwracaniu szczególnej uwagi na popieranie jednostek twórczych była już mowa powyżej*). Ale z zagadnieniem tym łączyło się zawsze inne, niemniej zapewne ważne: konieczność zapewnienia artystom środków utrzymania, znalezienia dla nich warsztatów pracy i rynków zbytu dla ich produkcji artystycznej.

Zagadnienie to należy do bardzo skomplikowanych i Fundusz Kultury Narodowej mógł próbować rozwiązywać je tylko w nader skromnym zakresie. Takimi próbami powiązania sztuki z życiem były np. konkursy na projekty polichromii wnętrza i wielkiego ołtarza w kościele Mariackim w Chełmie Lubelskim lub konkurs na rzeźbę religijną.

*) P. str. 7 — 8.

Zdając sobie sprawę z doniosłości tego zagadnienia, Fundusz Kultury Narodowej nie przestaje badać możliwości podejmowania dalszych prób w tym kierunku.

II. Poza tym w inny jeszcze sposób, pośrednio niejako, od początku swej działalności Fundusz Kultury Narodowej w miarę swych środków starał się przyczyniać do powiązania sztuki z życiem.

W dziedzinie sztuki występuje ścisły związek pomiędzy twórcą nowych wartości artystycznych i jego otoczeniem. Sztuka nie może rozwijać się normalnie bez ścisłego kontaktu, bez współżycia ze społeczeństwem, wśród którego i z którego wyrasta. Narodowi do jego normalnego rozwoju niezbędna jest sztuka, lecz i ona sama nie może żyć normalnie zawieszona niejako w próżni, nie znajdując zrozumienia i odczucia, oparcia i poparcia moralnego i materialnego w szerokich warstwach społeczeństwa.

To też współdziałanie w przenikaniu sztuki do szerokich warstw społeczeństwa, popieranie zmierzającej w tym kierunku inicjatywy uważał Fundusz Kultury Narodowej za jedno ze swych głównych zadań.

W dziedzinie literatury realizowano to przez subwencjonowanie wydawnictw dzieł wybitnych pisarzy, które nieraz bez zasiłków Funduszu Kultury Narodowej nie mogłyby się w ogóle ukazać na rynku księgarskim. W większości przypadków — jak już zaznaczono wyżej — Fundusz Kultury Narodowej otrzymywał do swego rozporządzenia pewną liczbę egzemplarzy tych wydawnictw i mógł rozsyłać je bezpłatnie do bibliotek publicznych.

Większość zasiłków, udzielanych przez Fundusz Kultury Narodowej w latach ostatnich *teatrom*, była przeznaczona — jak to również zaznaczono powyżej — na pokrywanie kosztów wystawiania sztuk z tzw. wielkiego repertuaru. W ten sposób szerokim warstwom publiczności dawano możliwość ujrzenia na scenie dzieł pisarzy tej miary, co Al. Fredro, Z. Krasiński, A. Mickiewicz, Molière, J. Słowacki, W. Szekspir, St. Wyspiański lub S. Żeromski. A jeśli się uwzględni, że wiele z tych teatrów (np. Teatr Wołyński im. J. Słowackiego lub Teatr Podolsko-Pokucki im. St. Moniuszki) objeżdżało z tymi sztukami po kilkanaście lub po kilkadziesiąt miejscowości, docierając do miast i miasteczek na głębokiej prowincji, to będzie można stwierdzić, że przy pomocy zasiłków Funduszu Kultury Narodowej wielka sztuka dramatyczna polska i obca docierała corocznie do kilkudziesięciu punktów na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej.

To samo da się powiedzieć o działalności Funduszu Kultury Narodowej w zakresie popierania muzyki. Zasilano tu szkoły i zespoły muzyczne (zwłaszcza chóralskie) w Warszawie i na prowincji, by w miarę możliwości przyczynić się do podtrzymania i ożywienia ruchu muzycznego w Polsce. Subwencionowane przez Fundusz Kultury Narodowej zespoły muzyczne, występując z publicznymi koncertami, współdziałały w akcji umuzykalniania szerokich warstw społeczeństwa. Na pierwszy plan wysuwa się tu działalność Towarzystwa Wydawniczego Muzyki Polskiej w Warszawie, które, korzystając z wydatnej pomocy materialnej Funduszu Kultury Narodowej, przez swą Organizację Ruchu Muzycznego (tzw. ORMuz) w sezonie 1934/35 urządziło 334 audycje i koncerty w 64 miastach, a w sezonie 1935/36 — 444 audycje i koncerty w 74 miastach. Ogólna liczba słuchaczy na tych audycjach i koncertach wyniosła: w sezonie 1934/35 — 79.000 osób, a w sezonie 1935/36 — 144.000 osób.

W dziale plastyki kontakt artystów z publicznością i publiczności z dziełami sztuki dokonywa się przede wszystkim na wystawach. Podany powyżej spis instytucji i organizacji artystycznych, które otrzymały zasiłki na urządzenie wystaw, świadczy o tym, że Fundusz Kultury Narodowej w miarę swych możliwości materialnych popierał dążenia w tym kierunku. Dodać zaś jeszcze należy, że i spośród artystów, którzy korzystali z pomocy Funduszu Kultury Narodowej, wielu zorganizowało wystawy swych dzieł.

III. Lista pisarzy polskich zarówno tych, których utwory zostały wydane przy pomocy Funduszu Kultury Narodowej, jak i tych, których dzieła były wystawiane w teatrach, subwencionowanych przez Fundusz Kultury Narodowej, obejmuje liczne nazwiska ludzi nie żyjących. Wydawano utwory St. Brzozowskiego, J. Conrada-Korzeniowskiego, A. Dygasińskiego, T. Micińskiego, Wł. Orkana, E. Orzeszkowej, B. Ostrowskiej, Sewera (I. Maciejowskiego), St. Wyspiańskiego. Wystawiano sztuki Al. Fredry, Z. Krasińskiego, A. Mickiewicza, J. Słowackiego, St. Wyspiańskiego, S. Żeromskiego. Ten stan rzeczy jest odbiciem pewnych dążeń Funduszu Kultury Narodowej, który wychodził z założenia, że zdrowy, normalny rozwój sztuki, jej stały postęp możliwy jest tylko przy zachowaniu pewnej ciągłości w oparciu o dotychczasowy jej dorobek i popierał wszelkie poczynania, zmierzające ku temu, by dorobek sztuki polskiej, wyrażony w dziełach o nie przemijającej, trwa-

łej wartości, będących wytworem ducha rdzennie polskiego, dostępny był społeczeństwu polskiemu.

Z tych samych założeń wynikało subwencjonowanie przez Fundusz Kultury Narodowej wydawnictw, obejmujących zabytki dawnej muzyki polskiej (obok cyklu wydawnictw Stowarzyszenia Miłośników Dawnej Muzyki najpoważniejszą pozycję będzie tu stanowiła partytura „Strasz-nego Dworu” St. Moniuszki), a w dziedzinie plastyki — udzielanie za-siłków na sporządzanie odlewów gipsowych rzeźb polskich i na zakup do zbiorów publicznych, dzieł sztuki nie żyjących już wybitnych ar-tystów - plastyków Polaków.

Tu wreszcie szukać należy m. in. powodów tego poparcia, jakie oka-zywał Fundusz Kultury Narodowej usiłowaniom, zmierzającym do gromadzenia zbiorów polskiej ludowej sztuki zdobniczej lub zbierania polskich pieśni ludowych.

IV. Działalność Funduszu Kultury Narodowej w wymienionych wyżej dziedzinach łączyła się zresztą bardzo ściśle z naczelnym zadaniem Fun-duszu Kultury Narodowej, którym jest popieranie nauki i sztuki. Po-mijając już bowiem fakt, że np. przez popieranie działalności koncerto-wej pośrednio subwencjonowano kilkudziesięciu artystów-muzyków wy-konawców, którzy brali udział w koncertach i audycjach, urządzanych przy pomocy materialnej Funduszu Kultury Narodowej, wszystkie po-sunięcia, mające na celu pogłębianie w szerokich warstwach społeczeń-stwa zamiłowania do sztuki we wszelkich jej przejawach, przyczyniają się do powiększenia u nas liczby odbiorców w dziedzinie sztuki. A rozszerzenie kręgu odbiorców, jak już zaznaczono powyżej, jest jed-nym z głównych warunków zapewnienia sztuce naszej mocnych, moral-nych i materialnych podstaw trwałego rozwoju.

V. Jedno wreszcie trzeba jeszcze stwierdzić i wyjaśnić: w swej dzia-łalności subwencyjnej Fundusz Kultury Narodowej starał się objąć możliwie wszystkie dziedziny sztuki, a szczególnie te właśnie, które są u nas słabiej stosunkowo reprezentowane. Nie kierowano się przy tym żadną doktryną artystyczną: przedstawiciele wszelkich grup czy kierunków artystycznych, jeśli tylko dawali rękojmię odpowiedniego po-ziomu, rzetelności pracy i wysiłku twórczego, w zakresie skromnych możliwości materialnych Funduszu Kultury Narodowej zawsze mogli liczyć na jego pomoc i poparcie.

Szczególną opieką pragnął Fundusz Kultury Narodowej otaczać najmłodsze pokolenie artystów, pomimo że jest to połączone zawsze z większym ryzykiem, niż popieranie ludzi dojrzałych, o ustalonym już w świecie artystycznym stanowisku. To też lista stypendystów Funduszu Kultury Narodowej obejmuje we wszystkich dziedzinach sztuki wiele nazwisk mało znanych. Niektórzy z nich byli zresztą mało znani przed 6 czy 7 laty, gdy Fundusz Kultury Narodowej po raz pierwszy na podstawie fachowych opinii przychodził im z pomocą, dziś zaś należą już do ogólnie znanych i uznanych. Ale wyniki akcji stypendyjnej Funduszu Kultury Narodowej w zakresie sztuki będzie można ocenić właściwie dopiero za lat kilkanaście lub później. Wtedy bowiem dopiero da się ustalić, jakie stanowiska w sztuce polskiej zajęli i jaką rolę w jej rozwoju odegrali b. stypendyści Funduszu Kultury Narodowej.

C. Działalność Funduszu Kultury Narodowej w zakresie popierania sztuki w roku budżetowym 1936/37

W dziewiątym roku istnienia Funduszu Kultury Narodowej w dziale sztuki m. in. subsydiowano:

a) z zakresu literatury: wydawnictwo dzieł St. Brzozowskiego, listów E. Orzeszkowej i Stan. Wyspiańskiego, kwartalniki: „Marcholt”, „Środy Literackie” i „Zaranie Śląskie” oraz „Rocznik Literacki”;

b) z zakresu teatru: Teatr im. E. Orzeszkowej w Grodnie, Teatr Wołyński im. J. Słowackiego w Łucku, Teatr Miejski w Ostrowiu Wielkopolskim, Teatr Nowy w Poznaniu, Teatr Miejski w Sosnowcu, Teatr Podolsko-Pokucki im. St. Moniuszki w Stanisławowie, Teatr Ziemi Pomorskiej w Toruniu, Teatr Ateneum, Teatr dla Dzieci Instytutu Reduty i Stołeczny Teatr Powszechny T. K. K. T. w Warszawie, Teatr Miejski w Wilnie;

c) z zakresu muzyki: działalność koncertową Lwowskiego Chóru Technicznego i Chóru „Echo” w Wilnie, działalność wydawniczą Wielkopolskiego Związku Śpiewaczego w Poznaniu, działalność wydawniczą i koncertową T-wa Wydawniczego Muzyki Polskiej w Warszawie (koncerty na prowincji, organizowane przez ORMuz) oraz zbieranie pieśni ludowych;

d) z zakresu plastyki: prace nad sporządzaniem do gliptoteki odlewów gipsowych z rzeźb polskich, czasopisma: „Głos Plastyków” i „Plastyka” oraz rocznik Instytutu Propagandy Sztuki.

Ogółem przyznano zasiłki na działalność artystyczną, na cele wydawnicze, na zakup dzieł sztuki itp. 36 instytucjom artystycznym. Prócz

tego przyznano 182 artystom zasiłki i stypendia na prace i studia artystyczne. W tym było:

a) w dziale literatury	8 zasiłków i 19 stypendiów
b) „ „ teatru	2 zasiłki i 5 „
c) „ „ muzyki	6 zasiłków i 40 „
d) „ „ plastyki	37 „ i 65 „

Razem 53 zasiłki i 129 stypendiów.*)

*) Prócz tego 4 profesorów Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie otrzymało pewne kwoty do rozdziału między swych uczniów, wyróżniających się zdolnościami.

INNE FORMY DZIAŁALNOŚCI FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ

Działalność Funduszu Kultury Narodowej nie ograniczała się jedynie do udzielania zasiłków i stypendiów.

1. Rozporządzając pewną liczbą egzemplarzy wydawnictw subwencjonowanych, Fundusz Kultury Narodowej rozsyłał je bezpłatnie do bibliotek publicznych w kraju i za granicą. Otrzymywały więc od Funduszu Kultury Narodowej książki do swych bibliotek m. in. Polska Macierz Szkolna, Towarzystwo Czytelni Ludowych i Towarzystwo Szkoły Ludowej, towarzystwa naukowe w Gdańsku, Łucku, Płocku, Przemyśle, Tarnopolu, Toruniu i Wilnie, muzea w Grodnie, we Lwowie, w Łodzi, Łowiczu, Łucku, Piotrkowie i Warszawie, Liceum Krzemienieckie, Szkoła Główna Handlowa i Państwowy Instytut Sztuki Teatralnej w Warszawie, Rada Wileńskich Zrzeszeń Artystycznych i Towarzystwo Pomocy w Samokształceniu im. T. Zana w Wilnie, Towarzystwo Przyjaciół Huculszczyzny w Żabiu itp.

Przesyłało też książki do bibliotek miejskich w Białymstoku, Bydgoszczy, Gdyni, Kaliszu, Łodzi, Siedlcach i Toruniu oraz za granicę — do 11 krajów.

Ogółem do dnia 1. IV. 1936 r. rozesłano około 15.000 egzemplarzy książek, zeszytów czasopism i nut, tek graficznych itp.

2. Prócz tego Fundusz Kultury Narodowej rozdawał w depozyt do zbiorów publicznych dzieła sztuki, zakupione lub uzyskane tytułem zwrotu zasiłków, przyznawanych artystom-plastykom.

Kilkadziesiąt obrazów i rzeźb przekazano w depozyt Muzeum Narodowemu w Warszawie, dwie rzeźby — Towarzystwu Naukowemu Płockiemu, 1 rzeźbę i kilka obrazów umieszczono w gmachu Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej.

Zbiory sztuki ludowej przekazano Muzeum Etnograficznemu przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie, zbiór kilkudziesięciu prac

graficznych — Gabinetowi Rycin Biblioteki Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie.

Nabywane na dorocznych wystawach sprawozdawczych prace uczniów Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie oddawane są jako depozyt do zbiorów tegoż Wydziału.

Z zakupionych rysunków i akwarel Stanisława Noakowskiego utworzono kolekcje po kilkadziesiąt obiektów i rozesłano je jako depozyt Funduszu Kultury Narodowej do muzeów w Bydgoszczy, Kaliszu, Katowicach, Krakowie, Łodzi, Płocku, Poznaniu, Tarnowie, Warszawie, Wilnie i Włocławku.

3. Wreszcie nie można pominąć milczeniem innych form otaczania opieką twórczości naukowej i artystycznej. Nie tylko bowiem pomoc materialna może się przyczyniać do rozwoju nauki i sztuki. Jeszcze ważniejsza bywa tu czasami sprawa należytego zorganizowania pracy i odpowiedniego zużytkowania twórczych jednostek.

W tym zakresie konieczna jest stała współpraca wszystkich instytucji państwowych i społecznych, zarówno tych, które rozporządzają odpowiednimi środkami materialnymi do popierania nauki i sztuki, jak tych, które w ramach swej normalnej działalności muszą korzystać z prac badaczy naukowych lub artystów. Fundusz Kultury Narodowej niejednokrotnie próbował inicjować i nawiązywać taką współpracę, a choć osiągnięte dotychczas wyniki nie mogą być uważane za wystarczające, akcja w tym kierunku będzie prowadzona nadal, a tempo jej nawet powinno ulec znacznemu wzmożeniu.

Jeżeli zaś chodzi o jednostki twórcze, zwłaszcza o ludzi młodych, stawiających dopiero pierwsze kroki na polu pracy naukowej czy artystycznej, to obok pomocy materialnej ogromną rolę odgrywa pomoc moralna: dobra rada, podyktowana doświadczeniem, w odpowiednim momencie rzucona inicjatywa, życzliwe wskazówki czy informacje są czasami niemal równie niezbędne i pomocne w pracy, jak zabezpieczenie bytu materialnego.

Wszystkie te formy pomocy Fundusz Kultury Narodowej usiłował mieć na uwadze w swej działalności.

ZAKOŃCZENIE

To, co w zakresie popierania nauki i sztuki polskiej Fundusz Kultury Narodowej w ciągu swej 9-letniej działalności zdołał osiągnąć, jest pewną tylko częścią tego, co w tej dziedzinie uczynić należy.

Tempo zadośćuczyniania potrzebom naszej kultury nie odpowiadało tempu życia współczesnego.

Parę przykładów to uwydatni.

Według obliczeń z 1928 r.*), aby zapewnić stały należyty dopływ odpowiednio przygotowanych młodych sił naukowych na stanowiska kierownicze, należy udzielać corocznie przynajmniej 330 stypendiów młodym badaczom, którzy mogliby być w przyszłości kandydatami do objęcia tych stanowisk. Tymczasem Fundusz Kultury Narodowej mógł udzielać przeciętnie rocznie po 164 stypendia naukowe, a więc połowę zaledwie owej niezbędnej liczby.

Inny przykład: W 1934 r. Fundusz Kultury Narodowej rozesłał do wszystkich polskich towarzystw ogólnonaukowych kwestionariusz z prośbą o wskazanie planów i potrzeb tych towarzystw na okres najbliższego dwulecia. Preliminarze, przedstawione przez 4 najpoważniejsze instytucje naukowe w Polsce (Polską Akademię Umiejętności, Akademię Nauk Technicznych, Tow. Naukowe we Lwowie i Tow. Naukowe Warszawskie) przekroczyły łącznie kwotę 1.500.000 zł. Suma powyższa obejmowała tylko wydatki na badania i wydawnictwa. Otóż w ciągu 2 lat budżetowych (1934/35 i 1935/36) Fundusz Kultury Narodowej mógł udzielić ogółem tym 4 towarzystwom zasiłków na sumę 152.862 zł, a więc ok. 10% kwot przez nie preliniowanych.

Dotkliwie odczuwać się daje brak budynków dla pracowni naukowych, dla zbiorów muzealnych itp. Potrzeby naszych instytucji naukowych

*) Artykuł prof. W. Świątosławskiego pt. „Uwagi o organizacji twórczości i pracy naukowo-badawczej w Polsce” („Nauka Polska”, t. X, str. 11 — 12).

i artystycznych w tym zakresie są ogromne, a Fundusz Kultury Narodowej nie może ich właściwie prawie wcale zaspokajać, gdyż wymagałoby to sum, wielokrotnie przekraczających środki, jakimi Fundusz Kultury Narodowej rozporządza.

Środki te bowiem nie wystarczają nawet na zakup przyrządów do pracowni badawczych, czy dzieł i czasopism zagranicznych do bibliotek naukowych, na wydawnictwa naukowe i artystyczne, na przygotowanie specjalistów, którzy mogliby z pożytkiem dla życia kulturalnego i gospodarczego Polski pracować w zakresie zbyt słabo uprawianych dotychczas w Polsce dziedzin nauki i sztuki.

Przykładów podobnych łatwo przytoczyć długi szereg.

Dysproporcje, jakie zachodzą pomiędzy tym, czego polska kultura naukowa i artystyczna wymaga do swego normalnego rozwoju, a środkami Funduszu Kultury Narodowej, stwarzają wielkie trudności w planowej akcji popierania nauki i sztuki, uniemożliwiając niejedno z koniecznych poczynąń, obliczonych na dalszą metę; bieżące zaś nagle potrzeby zmuszają często do rozpraszania funduszy, aby podtrzymać naukowe lub artystyczne placówki już istniejące, a zahamowane w swym rozwoju.

Ten stan rzeczy, powstrzymując rozwój nauki i sztuki polskiej, utrudnia tym samym możliwość ich zastosowań w rozwijającym się życiu polskim.

Zastosowania te zaś należy rozumieć bardzo szeroko: od unaukowienia i uartystycznienia naszej kultury materialnej aż po tworzenie podstaw do rozwiązywania przez Naród jego zadań dziejowych.

Lecz wszelkich skutecznych zastosowań spodziewać się można od nauki i sztuki tylko wtedy, gdy stoją one na wysokim poziomie swego rozwoju, gdy w całym społeczeństwie istnieje zrozumienie idealnych wartości nauki i sztuki, które mają cel same w sobie, jako najwyższe obok religii dobra ludzkości.

Z wysiłkiem Państwa na polu popierania kultury narodowej winien iść w parze wysiłek całego społeczeństwa.

Przed Polską bowiem — jak powiedział Marszałek Józef Piłsudski — „stoi wielkie pytanie czy ma być państwem równorzędnym z wielkimi potęgami świata, czy ma być państwem małym, potrzebującym opieki możnych. Na to pytanie Polska jeszcze nie odpowiedziała, ten egzamin z sił swoich jeszcze zdać musi. Czeką nas pod tym względem wielki wy-

silek, na który my wszyscy, nowoczesne pokolenie, zdobyć się musimy, jeżeli chcemy obrócić tak daleko koło historii, aby wielka Rzeczpospolita była największą potęgą nie tylko wojenną, lecz także kulturalną na całym Wschodzie. Wskrzesić Ją musimy i tak postawić w sile i mocy, potędze ducha i wielkiej kultury, aby się mogła ostać w tych wielkich, być może, przewrotach, które ludzkość czekają...”

NOTATKA O ZAŁOŻENIU FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ

W lipcu 1926 r. Dyktator Departamentu nauki i szkół wyższych w Mi-
nisterstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zwrócił się
do prezydenta Naczelnego Wzrostu Relig. i Ośw. Publ. dr. Gustawa Do-
bruckiego do Prezydenta Rady Ministrów Marszałka Józefa Piłsudskiego
o przekazanie kredytów przewidzianych w budżecie Min. Wyzna. Relig.
i Ośw. Publ. na powołanie państwowej instytucji naukowej, kredyty te
dotyczyły nie odpowiednio pilnego porządku studiowania Polaków na
zAGRANICZNYCH uniwersytetach kultury naukowej i stworzenia nowego zespołu
jako państwowej instytucji naukowej.

W końcu lat po tym zwrócił się do Konferencji do Prezydenta
Rzeczypospolitej jako członkowie: pp. Andrzej Świrski i Stanisław
Michalski, Dyktator Departamentu nauki i szkół wyższych w Min. Wyzna.
Relig. i Ośw. Publ. Na konferencji opierał Prezydenta Rzeczypospolitej
był Marszałek Piłsudski.

Omawiając, którym przewodniczył Prezydent Rzeczypospolitej, uspo-
sobił się do odprawy Marszałek Piłsudski o „wzrostach nauki
i kultury naukowej i artystycznej (państwowej)”, jak wyraził się Mar-
szałek, Marszałek podniósł przy tym wielką wagę dwóch spraw: po-
tęgi Państwa i siły i siły kultury naukowej i artystycznej, wyrażając
się, że dzięki pomysłom i siłom finansowym Państwa przetrwać i bud-
żetu państwowego na rok 1926-27, a na popieranie państwowej insty-
tucji naukowej i artystycznej i propozycji Marszałek pod przewod-
nictwem Prezydenta Rzeczypospolitej, naukowej instytucji pod nazwą
Państwowa Kultura Narodowa, która objęłaby opiekę nad państwem
naukową i artystyczną. Wyraził przy tym nadzieję, że insty-
tucja ta będzie miała pod nazwą Państwa naukową.

NOTATKA O ZAŁOŻENIU FUNDUSZU KULTURY NARODOWEJ

W lutym 1928 r. dyrektor departamentu nauki i szkół wyższych w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zwrócił się za pośrednictwem Ministra Wyzn. Relig. i Ośw. Publ. dr Gustawa Dobruckiego do Prezesa Rady Ministrów Marszałka Józefa Piłsudskiego o powiększenie kredytów, przewidzianych w budżecie Min. Wyzn. Relig. i Ośw. Publ. na popieranie polskiej twórczości naukowej; kredyty te bowiem nie odpowiadały pilnym potrzebom odbudowanej Polski: pokrywania zaniedbań kultury naukowej z okresu niewoli oraz zaspokajania palących potrzeb bieżących.

W kilka dni po tym zostali wezwani na konferencję do Prezydenta Rzeczypospolitej jako rzeczoznawcy: pp. Artur Śliwiński i Stanisław Michalski, dyrektor departamentu nauki i szkół wyższych w Min. Wyzn. Relig. i Ośw. Publ. Na konferencji oprócz Prezydenta Rzeczypospolitej był Marszałek Piłsudski.

Obrady, którym przewodniczył Prezydent Rzeczypospolitej, rozpoczęły się od przemówienia Marszałka Piłsudskiego o zaniedbaniach naszej kultury naukowej i artystycznej („dziczejemy”, jak wyraził się Marszałek). Marszałek podniósł przy tym wielką wagę dwóch czynników potęgi Polski: siły zbrojnej oraz kultury naukowej i artystycznej, wyjaśniając, że dzięki pomyślnemu stanowi finansów Państwa przeznacza z budżetu państwowego na razie 5.000.000 zł na popieranie polskiej twórczości naukowej i artystycznej i proponuje założenie pod przewodnictwem Prezydenta Rzeczypospolitej osobnej instytucji pod nazwą Fundusz Kultury Narodowej, która objęłaby opiekę nad polską twórczością naukową i artystyczną. Wyraził przy tym nadzieję, że instytucja ta nadal będzie przez Skarb Państwa zasilana.

Prezydent Rzeczypospolitej, przychylając się całkowicie do poglądu Marszałka i gorąco popierając przedstawiony projekt utworzenia nowej placówki centralnej, udzielił głosu zaproszonym na tę konferencję rzeczoznawcom. Zabrawszy głos, dyrektor St. Michalski w krótkich słowach powiedział o wielkiej doniosłości projektu Marszałka w chwili obecnej, gdy tak jaskrawo ujawniły się pilne potrzeby naszej kultury naukowej i artystycznej; zilustrował te potrzeby przykładami konkretnymi z różnych działów nauki i sztuki. Nadto podkreślił jako jedną z najpilniejszych spraw przygotowywanie młodych, wybitniejszych pod względem umysłowym i moralnym pracowników w zakresie nauki i sztuki do samodzielnej pracy twórczej w Polsce, od czego zależna jest treść i styl wewnętrznego życia polskiego. Wypadki polityczne okresu niewoli przyczyniły się bowiem u nas do wyjałowienia Polski z najlepszych moralnie i najdzielniejszych jednostek, które ginęły w powstaniach, ruchach rewolucyjnych, na wygnaniu. Dziś należy myśleć o planowym hodowaniu takich ludzi do wszystkich placówek w Państwie. Przytoczył wreszcie, że podobno w Anglii, gdy rozpoczęła się wojna światowa, po pewnym czasie zarzucono kompletowanie wojska z ochotników, aby nie pozbawić narodu najlepszych jednostek, i w tym celu rozłożono podatek z krwi, przez pobór, na całą ludność kraju. Artur Śliwiński, zabrawszy głos, wypowiedział się całkowicie za doniosłym projektem Marszałka, podkreślając dotkliwie zaniedbania naszej kultury we wszystkich jej dziedzinach.

Potem Marszałek skierował rozmowę ku realizacji projektu i zwrócił się do obu zaproszonych rzeczoznawców z prośbą, aby na najbliższą konferencję, która za 3 dni ma się odbyć na Zamku, podali kandydaturę przyszłego dyrektora Funduszu Kultury Narodowej. Na tym narada była ukończona. Jak się później okazało, na stanowisko dyrektora Funduszu Kultury Narodowej Marszałek zaproponował Artura Śliwińskiego, Prezydent Rzeczypospolitej—St. Michalskiego. Wobec tego, że nowa instytucja miała działać pod przewodnictwem Prezydenta Rzeczypospolitej, A. Śliwiński uchylił się od kandydowania obok kandydata Prezydenta Rzeczypospolitej.

Następna narada odbyła się w oznaczonym terminie na Zamku, również pod przewodnictwem Prezydenta Rzeczypospolitej. Marszałek zaczął od sprawy dyrektora Funduszu i zwrócił się do St. Michalskiego z propozycją objęcia tego stanowiska. St. Michalski wyraził swą zgodę.

Dalej Marszałek wyjaśnił, że nowa instytucja będzie pozostawała pod przewodnictwem Prezydenta Rzeczypospolitej, gdyż sam nie będzie

miał czasu się nią zająć, chyba „gdyby zaszła potrzeba — to wtedy się wtrąci”; formalnie Fundusz Kultury będzie się mieścił przy Prezesie Rady Ministrów. Dodał przy tym dezyderat, aby działalność Funduszu Kultury Narodowej nie była skrępowana formami biurokratycznymi i aby odbywała się niezależnie od istniejących ministerstw. Tu jeszcze dorzucił: „Wiem, że będą mi zarzucali, że chcę niemożliwych rzeczy; ale ta instytucja powinna powstać; ja tego stanowczo sobie życzę”. Na koszty administracyjne Marszałek przeznaczał 200.000 zł rocznie, na co St. Michalski odpowiedział, że można administrować znacznie mniejszymi środkami, co rzeczywiście okazało się możliwym. Nadto St. Michalski zaproponował, że jako dyrektor departamentu Min. W.R. i O. P. mógłby zarządzać Funduszem bez żadnych kosztów administracyjnych. Na to powiedział Marszałek, że na podstawie własnego doświadczenia jest przeciwny wszelkim zajęciom dodatkowym, a Fundusz Kultury Narodowej wymagać będzie całkowitego oddania się, więc stanowiska dyrektora Funduszu nie można łączyć ze stanowiskiem dyrektora departamentu Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Marszałek dał poznać, że wielką wagę przywiązuje do tej nowej placówki i że pragnie ją uruchomić jak najprędzej, przy tym powiedział, że pragnie zrobić publiczne uroczyste otwarcie Funduszu Kultury Narodowej na Zamku, jeszcze przed otwarciem Sejmu, i zapowiedział swe przemówienie inauguracyjne w gronie osób odpowiednio dobranych ze wszystkich dziedzin nauki, sztuki i życia społecznego. Poza tym była rozstrząsana sprawa powoływania przez Prezydenta Rzeczypospolitej osób kompetentnych do udzielania opinii fachowych co do potrzeb nauki i sztuki polskiej.

Na tych posiedzeniach obrady nad założeniem Funduszu Kultury Narodowej zakończono. Niezwłocznie po tym Marszałek wniósł swój projekt na Radę Ministrów, poprzedzając go gorącym przemówieniem o ważności sprawy oraz o celach i zadaniach Funduszu. Wynikiem tego była uchwała Rady Ministrów z dnia 2 kwietnia 1928 r. o powołaniu do życia nowej placówki (p. „Monitor Polski” Nr 124 z dnia 31. V. 1928 r.). Wcześniej jeszcze, dnia 1. III. 1928 r. dyr. St. Michalski objął urządowanie w Prezydium Rady Ministrów, prowadząc prace przygotowawcze do uruchomienia nowej instytucji. Niezadługo po tym Marszałek zasłabł i potrzebował dłuższej kuracji klimatycznej na południu. Uroczyste otwarcie Funduszu nie nastąpiło.

Marszałek nie miał czasu, jak zapowiadał, bliżej zajmować się działalnością Funduszu Kultury Narodowej. Raz tylko na posiedzeniu Ko-

mitetu Funduszu Kultury Narodowej wystąpił z inicjatywą: 1) wydania pamiętników członka Rządu Narodowego w powstaniu styczniowym, Józefa Janowskiego, co zostało wykonane, oraz 2) opracowania życiorysu Stefana Batorego. Ten drugi projekt nie został jeszcze wykonany, gdyż właśnie Akademia Węgierska zajęła się przygotowaniem życiorysu Stefana Batorego w okresie jego życia przed objęciem tronu polskiego, a Polska Akademia Umiejętności — opracowaniem życiorysu Stefana Batorego w okresie jego panowania w Polsce. Te dwie źródłowe prace obecnie są już wykończone, można więc będzie pomyśleć o opracowaniu całego życiorysu Batorego w jednym syntetycznym dziele na podstawie dwóch prac wymienionych.

